

Připravenost dětí z DD na vstup do samostatného života

Bc. Aleš Mrkvička

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Aleš MRKVIČKA**

Osobní číslo: **H09267**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Dětské domovy a jejich absolventi**

Zásady pro vypracování:

Příprava tématu, schématu práce, bibliografie, struktury výzkumného problému a cílů práce.

Shromáždění aktuální bibliografie a její studium.

Příprava a sepsání teoretické části práce a příprava praktické části.

Shromáždění a vyhodnocení podkladů a výsledků.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V., et al.: ČLOVĚK ? PROSTŘEDÍ ? VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2

MATĚJČEK, Z. a kol. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, O.: Ústavní péče. Druhé, rozšířené a přepracované vydání. Praha: SLON, 1999. 159 s. ISBN 80-85850-76-1.

PRŮCHA, Jan. Moderní pedagogika. 4., aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Portál, 2009. 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.

RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J. Výchova dětí v náhradní rodinné péči. Praha: SPN, 1079. ISBN 14-198-80.

ŠKOVIERA, A.: Dilemata náhradní výchovy. Teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech. Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠVANCAR, Z., BURIÁNOVÁ, J. Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy. Praha: SPN, 1988. ISBN 14-363-88.

VOCILKA, M. Dětské domovy. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Anna Masariková, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **27. dubna 2012**

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 5.4.2012

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá připraveností odcházejících "děti" z dětských domovů na vstup do samostatného života. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První kapitola teoretické části se zabývá dětskými domovy, zákony, které se dětských domovů týkají, posláním dětských domovů a vychovateli dětských domovů. Druhá kapitola se zabývá samotnými klienty dětských domovů. Třetí kapitola s názvem odchod z dětského domova popisuje možnosti "děti" po odchodu z DD. Teoretická část je uzavřena ukázkou některých projektů na pomoc dětem odcházejícím z DD. Praktická část je tvořena kvantitativním výzkumem, který zjišťuje, zda se odcházející klienti dětských domovů cítí připraveni na vstup do samostatného života.

Klíčová slova: dětský domov, odchod z dětského domova, připravenost, vychovatel, projekty, právní předpisy, sociální zařízení

ABSTRACT

This thesis deals with the readiness of outgoing "children" from children's homes to start their independent lives. The work is divided into theoretical and practical part. The first chapter of theoretical part deals with children's homes, the laws that relate to children's homes, orphanages and mission educators of children's homes. The second chapter deals with the clients of children`s homes. The third chapter, called the departure of the children's home, describes options the "children" after leaving children's home. The theoretical part is concluded by some demonstration projects to help children leaving the children's home. The practical part consists of a quantitative research that detects whether clients are leaving children's homes, ready to feel it to enter into a separate life.

Keywords: children`s home, departure from the orphanage, readiness, tutor, projects, legislation, sanitary facilities

Děkuji paní doc. PhDr. Anně Masarikové, CSc. za vedení a rady při tvorbě této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 DĚTSKÉ DOMOVY	12
1.1 PRÁVNÍ NORMY TÝKAJÍCÍ SE DĚTSKÝCH DOMOVŮ	13
1.2 ÚČEL A POSLÁNÍ DĚTSKÝCH DOMOVŮ	14
1.3 OSOBNOST VYCHOVATELE	16
1.3.1 Kompetence vychovatele	17
1.3.2 Činnosti vychovatele	18
2 KLIENTI DĚTSKÝCH DOMOVŮ	20
2.1 DŮVODY PRO UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO DD	20
2.2 PODMÍNKY NAŘÍZENÍ ÚSTAVNÍ VÝCHOVY	23
2.3 ADAPTAČNÍ OBDOBÍ DÍTĚTE V DĚTSKÉM DOMOVĚ	24
2.4 PŘÍPRAVA NA SAMOSTATNÝ ŽIVOT	25
2.4.1 Program rozvoje osobnosti	25
2.4.2 Psycholog dětského domova	26
2.4.3 Samostatné bydlení dětí v prostorách dětského domova	27
2.4.4 Smlouva o setrvání v péči dětského domova do ukončení přípravy na povolání	27
2.4.5 Podpora dítěte odcházejícího z dětského domova	29
3 ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA	30
3.1 CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ V PROSTORÁCH DĚTSKÉHO DOMOVA	31
3.2 NÁVRAT DO PŮVODNÍ RODINY	31
3.3 DOMY NA PŮL CESTY	32
3.4 AZYLOVÉ DOMY	33
4 PROJEKTY PODPORUJÍCÍ ABSOLVENTY DĚTSKÝCH DOMOVŮ	34
4.1 SPOLU DĚTEM	34
4.2 DEJME DĚTEM ŠANCI	35
4.3 KROK DO ŽIVOTA 1	36
4.4 STARTOVNÉ DO ŽIVOTA	37
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
5 PŘÍPRAVA VÝZKUMNÉHO PROJEKTU	39

5.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	39
5.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY	39
5.3	STANOVENÍ HYPOTÉZ	40
5.4	POJETÍ VÝZKUMU	40
5.5	VÝZKUMNÝ VZOREK	40
5.6	TECHNIKA VÝZKUMU	41
5.7	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	41
6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	42
6.1	ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ	59
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	67
	SEZNAM OBRÁZKŮ	68
	SEZNAM TABULEK	70
	SEZNAM PŘÍLOH	71

ÚVOD

Dětské domovy v České republice patří mezi nejrozšířenější typy zařízení zajišťující ústavní výchovu. Děti vyrůstající v těchto zařízeních, tedy vyrůstající mimo vlastní rodinu, to nemají po odchodu ze zařízení vůbec jednoduché. Chovanec dětského domova opouští toto zařízení po dosažení 18ti let (maximálně v 26 letech, pokud probíhá jeho příprava na budoucí povolání), což se v rodině často nestává. Vstup do samostatného života představuje těžký krok v jejich už tak těžké životní situaci, a i když se dětské domovy snaží těmto “dětem“ i po odchodu z dětského domova pomáhat, ne vždy dopadne vstup do samostatného života dobře, nebo lépe řečeno bez problémů.

Tato diplomová práce se zabývá připraveností odcházejících “děti“ z dětských domovů na vstup do samostatného života. V teoretické části této diplomové práce se zabývám dětskými domovy, zákony a vyhláškami, které ovlivňují chod dětských domovů, posláním dětských domovů a jednou z nejdůležitějších osobností v životech dětí z dětských domovů, kterou je vychovatel. Jak se vůbec dítě může ocitnout v dětském domově a jaké existují situace, při kterých se dítě dostává do dětského domova, popisuje druhá kapitola této práce. Jaké možnosti mají klienti po opuštění dětského domova po ukončení přípravy na budoucí povolání, shrnuje kapitola třetí. Na závěr teoretické části zmiňuji některé projekty, jejichž hlavní funkcí je pomoc odcházejícím dětem z dětských domovů.

Cílem této práce je zjistit, jestli se “děti“, které odcházejí z dětských domovů po ukončení přípravy na povolání, cítí připraveni na vstup do samostatného života a také zjistit, jak je jejich vnímání připravenosti na vstup do samostatného života ovlivňováno délkou pobytu v zařízení. Dalšími dílčími cíli je zmapovat, jak si tyto klienti osvojili v zařízení důležité činnosti pro vstup do samostatného života (jde o činnosti jako vaření, praní, uklízení, zacházení s penězi,...), kdo je podle nich nejdůležitější osobou v jejich přípravě na samostatný život a také zjistit to, zda se klienti, kterých se tato životní změna týká, na samostatný život těší.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DĚTSKÉ DOMOVY

Činnost dětských domovů a dětských domovů se školou upravuje Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

V tomto zákoně se také určuje, jaká zařízení tento zákon spravuje. Jsou to tato zařízení:

- a) diagnostický ústav
- b) dětský domov
- c) dětský domov se školou
- d) výchovný ústav

„Dětské domovy jsou nejrozšířenějším typem zařízení zajišťujících ústavní výchovu. Jsou to koedukovaná zařízení určená pro děti ve věku od 3 do 18 let, popř. až do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let. Do dětských domovů se umísťují děti z afunkčního či dysfunkčního rodinného prostředí, u nichž ještě nedošlo vlivem zanedbání výchovy k závažným poruchám chování, děti dlouhodobě nemocných rodičů nebo děti osiřelé, které z různých důvodů nemohou být nezrušitelně osvojeny ani svěřeny do pěstounské péče. Do dětského domova mohou být přijímány i nezletilé matky spolu se svými dětmi (Pávková, 2008, str. 136).“

Šípošová (2008) píše o rodinách, jejichž děti jsou umísťovány do dětských domovů. Jde o rodiny:

- Děti, jejichž rodiče jsou nemocní, mentálně nebo tělesně postižení
- Děti, jejichž rodiče žijí asociálním způsobem života (alkohol, drogy, trestná činnost)
- Děti, jejichž rodiče mají špatné sociální podmínky (bezdomovci, nezaměstnaní)
- Postižené děti, jejichž rodiče nezvládli a nebo nechtěli zvládnout výchovu a péči
- Děti rodičů, kteří vyrůstali také ve výchovném zařízení, a nebo v problémovém rodinném prostředí

- Děti mladých matek, které nemají vhodné podporné rodinné prostředí
- Děti, které rodiče týrali, zneužívali a hrubě zanedbávali
- Děti, jejichž výchovu rodiče nezvládli, a nebo kteří překonali úskalí různých krizí a propadli se do sítě sociální pomoci
- Děti, jejichž rodiče zemřeli a nikdo nebyl schopný se o ně postarat (těchto dětí je asi 3% - 4%)

„Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, podle pohlaví a věku většinou heterogenní. Do rodinné skupiny mohou být zařazovány i děti s dalším postižením (smyslové, tělesné), pro něž je však zapotřebí vypracovat zvláštní program, který by důsledky jejich oslabení zmírňoval. Uspořádáním interiéru i způsobem každodenního života se rodinná skupina přibližuje provozu a soužití v běžné rodině. Počet dětí ve skupině se řídí podmínkami dětského domova a pohybuje se od 6 do 8 dětí (Pávková, et al., 2008, str. 136).“

1.1 Právní normy týkající se dětských domovů

Právních norem, které se jakýmkoli způsobem dotýkají chodu dětských domovů je mnoho. Jak již bylo výše zmíněno, za klíčový zákon, který ovlivňuje dětské domovy, se považuje zákon 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Ale existuje celá řada dalších zákonů a norem, které ovlivňují chod a existenci dětských domovů.

Podle Vaš'átkové (2008) lze legislativu ovlivňující chod dětských domovů rozdělit do tří skupin:

- legislativa obecná
- legislativa obecně školská
- legislativa speciální

„Obecná legislativa užívaná dětskými domovy:

- *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.*
- *Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.*
- *Zákon č. 262/2002 Sb., zákoník práce.*

- *Předpisy k bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a požární ochraně.*
- *Hygienické předpisy.*
- *Mzdové předpisy.*
- *Ekonomické normy.*

Legislativa obecně školská:

- *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).*
- *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.*
- *Vyhláška č. 317/2005 Sb., ve znění Vyhlášky č. 412/2006 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.*

Legislativa speciální:

- *Zákon č. 109/2002 Sb., v platném znění, o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.*
- *Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních,*
- *Vyhláška č. 60/2006 Sb., o postupu zjišťování psychické způsobilosti pedagogických pracovníků (Vašátková, 2008, s. 35, 36).“*

1.2 Účel a poslání dětských domovů

Poslání dětských domovů upravuje již výše zmíněný zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění pozdějších předpisů, v § 12:

- (1) Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.
- (2) Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.

- (3) Do dětského domova mohou být umíst'ovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu jejich dětmi.

„Dětský domov však může poskytovat plné přímé zaopatření i zletilé nezaopatřené osobě po ukončení výkonu ústavní výchovy, pokud se připravuje na budoucí povolání, nejdéle však do věku 26 let, a to za podmínek sjednaných ve smlouvě mezi nezaopatřenou osobou a zařízením (Vaš'átková, 2008, s.36, 37).“

I když je poslání dětských domovů upravováno zákonem, utváří si téměř každý dětský domov charakteristiku svého poslání sám. Tato poslání jsou pak zveřejňována na jejich internetových stránkách a cílem jednotlivých dětských domovů je tato poslání splňovat. Poslání vytvořené samostatnými dětskými domovy se příliš neliší, a jejich hlavní náplň vystihují autorky v knize *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*.

„Posláním dětských domovů je vytvořit optimální podmínky pro všestranný rozvoj svěřených dětí, připravit je na samostatný život ve společnosti a plnění celospolečenských úkolů. Zaměření výchovně vzdělávací práce v dětských domovech spojuje požadavky školského výchovného zařízení, zajišťujícího všestrannou péči o děti od dětství až do dospělosti, s požadavky na vytvoření stabilního prostředí, které má nahradit rodinu buď trvale, nebo jen na určitou dobu.

Vytvoření trvalého prostředí, kde by se dítěti dostávalo uspokojení základních citových potřeb a které by zabezpečilo podmínky pro formování vědomostí, dovedností a návyků s ohledem na společenské i osobní potřeby a na zájmy a zvláštnosti jedince, je důležitou zásadou *konceptu výchovně vzdělávací práce dětských domovů*. Dětský domov zároveň podporuje výchovně vzdělávací činnost školy, zajišťuje dětem hodnotný odpočinek, rekreaci i zábavu, poskytuje jim možnost uplatnit se v různých druzích zájmové činnosti, učí je sebeobsluze a plnění pracovních povinností, seznamuje je s organizací každodenního života v domově, zapojuje je do aktivní činnosti mimo dětský domov a pěstuje u nich dobré vztahy k členům výchovné skupiny i celého dětského domova.

Má-li dětský domov plnit své poslání a nahrazovat dětem vlastní rodinu, je nezbytné přizpůsobovat tomuto požadavku i skladbu denního režimu. Znamená to naplňovat jej takovými činnostmi, které by poutaly pozornost dětí, učily je podílet se na společném životě dětského domova, umožňovaly jim uplatnit vlastní schopnosti, zájmy, tvořivost, aktivitu i

samostatnost a svým celkovým zaměřením kladně ovlivňovaly rozvoj osobnosti (Hrdločková, Pávková, 1987, str. 8-9).“

1.3 Osobnost vychovatele

Vychovatelem v dětském domově je podle zákona 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů chápán pedagogický pracovník, který je v tomto zákoně definován jako (§ 2): „...ten kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu...“

Nejdůležitějším prvkem při výchovném působení na děti v dětských domovech a při jejich přípravě na samostatný život je vychovatel. Jeho práce je ovlivňována a usměrňována již zmiňovaným posláním dětských domovů, jejichž hlavním úkolem je poskytnout zázemí dětem, jejichž rodina nemůže, nebo nechce plnit dočasně nebo trvale svoji funkci. Vychovatel se rázem stává jednou z nejdůležitějších postav v životě dítěte umístěného do dětského domova. Dítě od vychovatele přejímá jeho návyky, zkušenosti, názory a citové vlastnosti. Je potřeba, aby měl vychovatel k dětem velmi silný pozitivní vztah, neboť se stává zástupcem rodičů, a děti, v dětských domovech o to víc, potřebují cítit, že o ně má někdo zájem.

Úloha rodiče, ať už matky či otce, je v podstatě jejich životní rolí, výchovu svých potomků berou rodiče většinou jako svoji životní náplň a jsou s touto úlohou smíření. Naopak vychovatel v dětském domově není skutečným (biologickým) rodičem dětí, které patří do jeho výchovné skupiny. Jeho činnost je prvé řadě jeho povoláním, aktivitou na dosáhnutí a zabezpečení svých životních potřeb. I přes tyto skutečnosti je potřeba vyzdvihnout obětavost některých výchovných pracovníků, kteří svoji práci berou jako poslání (Guláš, 2010, s. 38-39).

„Pro integraci dítěte má nesmírný význam orientace ve vlastní minulosti a uvědomění si vztahu k původnímu prostředí, kultuře a tradici. Děti mají většinou snahu pochopit smysl svého dosavadního chování a jednání a posuzovat je z hlediska získaných zkušeností. Potřebují však vědět, proč jsou v domově právě ony. Prožívají pocity strachu, nejistoty, vlastní nedostatečnosti, ale chtějí se jich zbavit nebo dokázat žít a přizpůsobit se ostatním.

A to i přes to, že způsob jejich života byl jiný a přináší jim v novém prostředí problémy. Rovněž schopnost a formy jejich komunikace jsou často odlišné. Před pedagogy stojí náročný úkol: zjistit, jak se k dítěti přiblížit, jakou formu komunikace zvolit, jak ji využívat při navazování a upevňování vzájemných vztahů a stanovení konkrétních výchovných postupů (Balvín, 1997, s. 60).“

Vztah mezi dítětem a vychovatelem se zpravidla nevyvíjí přirozeně od jeho narození, ale až po umístění do dětského domova, což může být v různém věku dítěte. Tento vztah se většinou vytváří na základě osobnostních vlastností vychovatele a jeho způsobu práce, ale i osobnostních vlastností dítěte (Guláš, 2010, s. 39).

Další důležité vlastnosti vychovatele spatřují Hrdličková, Pávková (1987) ve *všeo-
becné vzdělanosti* vychovatele, která souvisí se schopností orientovat se v základních poznacích z oblasti přírodních, technických i společenských věd a s přehledem o aktuálním dění v současném světě, v *odborné vzdělanosti* v pedagogice, psychologii příbuzných vědních disciplínách, v poznacích a dovednostech z různých druhů činností s dětmi a mládeží a ve znalosti zákonitostí výchovně vzdělávacího procesu v dětských domovech. Dále v *pedagogickém taktu, náročnosti*, která s pedagogickým taktem úzce souvisí. Náročný vychovatel vyžaduje od dětí výkon odpovídající jejich schopnostem. Zvláště důležitou vlastností vychovatele je *umění jednat* s dětmi i s dospělými. Dalšími důležitými vlastnostmi jsou *pedagogická tvořivost, postřeh a orientace, přítomnost, vyjadřovací schopnost, společenské přizpůsobení, rozhodnost, rozvážnost, přirozené chování a jednání, otevřený a čestný přístup, kritičnost, trpělivost, zásadovost, důslednost, svědomitost, iniciativní přístup, píle, pracovitost, systematickosti a vytrvalost*.

1.3.1 Kompetence vychovatele

Veteška, Tureckiová (2008, s. 27) vymezují pojem kompetence „...*jako jedinečnou schopnost člověka úspěšně jednat a dále rozvíjet svůj potenciál na základě integrovaného souboru vlastních zdrojů, a to v konkrétním kontextu různých úkolů a životních situací, spojenou s možností a ochotou (motivací) rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost...*“.

Jak uvádí Sekera (2009, s. 53), není snadný úkol sestavit seznam klíčových kompetencí vychovatele, respektive jeho schopností, dovedností a vědomostí, které jsou potřeba pro výkon profese vychovatele. Namísto jasného stanovení kompetencí vychovatele, by

nám mělo jít o určení pracovních činností, na jejichž základě lze následně určit soubor kompetencí, jež jsou pro výkon této profese potřebné. Je to podobné jako u všech pomáhajících profesí, kde se nejprve mapuje pracovní činnost, díky níž se získávají informace o nárocích na konkrétní pracovní pozice.

Vymezením kompetencí vychovatele se v literatuře zabývá mnoho autorů a u každého autora zabývajícího se touto tematikou se konkrétní vymezení liší. Já si pro ukázkou zvolil vymezení kompetencí vychovatele podle Vašutové (cit. podle Sekera, 2009, s. 58), která uvádí společné osobní kompetence pro pedagogické pracovníky:

- psychická odolnost a fyzická zdatnost,
- empatie a tolerance,
- osobní postoje a hodnotové orientace,
- osobní dovednosti (řešení problémů, kooperace, kritické myšlení),
- osobní vlastnosti (zodpovědnost, důslednost, přesnost, aj.).

1.3.2 Činnosti vychovatele

Jak již bylo výše zmíněno, určení činností vychovatele je důležité pro následnou konkretizaci souboru kompetencí pro výkon profese. Rozsah působnosti vychovatelů, tedy rozsah činností vykonávaných v této profesi je téměř neomezený.

„Abychom měli obrázek o činnostech vychovatelů reedukačních resocializačních zařízení komplexní, uvádíme také aktivity, které by měl vykonávat a zvládat vychovatel podle Kartotéky typových pozic. Zmiňované činnosti jsou: komplexní výchova a vzdělávání zaměřené na specifické potřeby dětí, žáků i studentů se speciálními vzdělávacími potřebami ve školách nebo ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči; vstupní a průběžná pedagogická diagnostika, návrhy opatření pro koncepci výchovné a vzdělávací činnosti, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně navrhování cílených opatření k optimalizaci procesu výchovy a vzdělávání v rámci školy, školského nebo jiného zařízení; podněcování osobního vývoje dětí, žáků i studentů; koordinace protidrogové prevence v příslušném zařízení; samostatné uplatňování speciálně-pedagogických postupů a provádění specifických pedagogických vyšetření a velmi nároč-

ných pedagogických činností; vyhodnocování výsledků speciálně pedagogických diagnostických vyšetření a navrhování dalších postupů a opatření; koordinace činnosti vychovatelů ve výchovných skupinách; metodická a specializovaná poradenská činnost poskytovaná pedagogům, tvorba výchovných a vzdělávacích dokumentů, evaluačních nástrojů a preventivních programů; preventivní, primárně diagnostická a konzultační činnost, koordinace aplikace speciálně-pedagogických postupů, využívání variantních výchovných metod, nových výchovných metod a metod z jiných odvětví a hodnocení jejich účinnosti, spolupráce se specializovanými odborníky; vytváření programů integrace a inkluze dětí, žáků i studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v daném zařízení, poskytování pedagogických konzultačních činností; stanovování a aplikace účinných diagnostických a výchovných metod a postupů v diagnostických ústavech a v diagnostických odděleních ústavů sociální péče ve spolupráci s pediatry, neurology, psychiatry a psychology; stanovování diagnostických a výchovných postupů při výkonu náhradní výchovné péče, asistenčního vzdělávání a výchovné práce s adolescenty, spojené s řešením problémů osob v krizových a mezních životních situacích ve spolupráci s odborníky z jiných odvětví; vedení evidence o pedagogické činnosti a hodnocení výsledků dětí, žáků i studentů; plnění úkolů a prací souvisejících s přímou pedagogickou činností (Sekera, 2009, s. 76).“

Jak je uvedeno v této kapitole, upravuje činnosti dětských domovů zákon č. 109/2002 Sb., který kromě dětských domovů spravuje i diagnostický ústav, dětský domov se školou a výchovný ústav. V tomto zákoně je také popsáno poslání dětských domovů, které např. říká, že dětský domov pečuje o děti podle individuálních potřeb a na vztahu k dětem plní výchovné, vzdělávací a sociální úkoly.

Do dětského domova jsou umísťovány děti ve věku od 3 do 18 let, popřípadě i do 26 let, které přichází z afunkčního či dysfunkčního rodinného prostředí, děti dlouhodobě nemocných rodičů či děti osiřelé, u kterých nedošlo k závažným poruchám chování.

Jedním z klíčových pracovníků dětského domova je bezpochyby vychovatel. Je jedním z hlavních činitelů působících na optimální vývoj výchovy a na utváření osobnosti, která je schopna po opuštění dětského domova zvládnout přechod do samostatného života.

2 KLIENTI DĚTSKÝCH DOMOVŮ

2.1 Důvody pro umístění dítěte do DD

Pro umístění dítěte do ústavní výchovy existuje celá řada důvodů. Pokud se ale budeme bavit o důvodech, které vedou k umístění dítěte do dětského domova (pomineme tedy kriminální chování dítěte a následné umístění do výchovného ústavu), dojdeme jistě k tomu, že hlavními příčinami těchto důvodů jsou rodiče dítěte umístěného do dětského domova.

Vašátková (2008) zmiňuje tři základní důvody, proč je dítě na základě soudního rozhodnutí umístěno do DD. Podle ní jsou děti do dětských domovů umísťovány proto, že se jejich rodiče o ně **nemohou, neumějí** nebo **nechtějí** starat.

Rodiče se nemohou o své dítě starat; důvody mohou být:

- ztráta zaměstnání, ekonomická slabost rodiny neumožňující poskytnout dítěti plné zaopatření
- ztráta bydlení
- zdravotní stav rodičů
- nutnost opuštění místa trvalého bydliště
- ztráta rodičů

„Většina dětí, které jsou umístěny v dětských domovech, pochází ze sociálně slabších vrstev. Ne vždy je však na vině slabší ekonomické situace rodiny, nemožnost pracovního uplatnění rodičů či nízké výdělky v zaměstnání. Svou roli zde v hojně míře sehrává alkohol a nechť k trvalému pracovnímu poměru (Vašátková, 2008, s. 46).“

„Důvody zařazení dítěte do dětského domova jsou v dnešní době převážně sociálního charakteru. Případy skutečně osiřelých dětí, kdy jeden či oba rodiče zemřeli, jsou v současnosti ojedinělé. Dětský domov je zařízení, kam přijdou děti, na jejichž umístění se hlavní měrou podílí **selhání vlastní rodiny** - zanedbávání rodičovských povinností, týrání a zneužívání, výkon trestu rodiče nebo tíživá sociální situace rodiny (Dětský domov Aš, 2012).“

„Ideálem“ pro tento důvod by bylo dítě, jehož rodiče přišli o práci a přes jejich veškerou snahu by se jim nepodařilo zajistit tolik finančních prostředků, aby mohli dítě plně zaopatřovat. Takové dítě však v DD není, rodiče spíše svou špatnou finanční situaci ještě umocňují utrácením za alkohol. Špatné ekonomické podmínky v rodině končívají i ztrátou bydlení, což je také jeden z důvodů, který v konečném důsledku může přivést dítě do DD (Vašátková, 2008, s. 46).“

Do této kategorie také dále patří rodiče, kteří se z důvodů zdravotního stavu nebo nutného odloučení od dítěte nemohou o své dítě postarat.

Podle Vašátkové (2008) se převážně jedná o situace, kdy se stará o dítě pouze jeden z rodičů, který se následně vinou zdravotních potíží nemůže řádně o své dítě postarat. I ve druhém zmíněném případě (nutného odloučení) se o dítě převážně stará jeden z rodičů, který je nucený opustit své trvalé bydliště, ať již kvůli práci (to jsou výjimečné případy) nebo kvůli nástupu k výkonu trestu či léčení (běžnější situace).

Dalším zmiňovaným důvodem, který vede k umístění dítěte do DD je podle Vašátkové (2008, s. 47) ztráta rodičů. Jedná se především o situace, kdy dochází k nečekané tragické události a dítě zůstává opuštěno. V DD sice příliš úplných sirotek není, většinou se po smrti rodičů ujímají dítěte prarodiče, ale v některých případech (např. zdravotní stav) se i oni nemohou o dítě starat a tak je dítě zařazeno do ústavní výchovy.

Neumí se starat o své dítě:

- mladí nedospělí rodiče
- rodiče se silným sociálním postižením
- rodiče s mentálním postižením

„U mladých, nedospělých rodičů, jde povětšinou o neplánované rodičovství. Záměrně je zde použit termín nedospělý, protože ten v sobě zahrnuje širší oblast potenciálních rodičů než termín nezletilí. U nezletilých je situace celkem přehledná, pokud budeme uvažovat věkové rozpětí dané hranou zákona od 15 do 18 let. Pokud zde vstoupí do řešení neplánovaného rodičovství rodiče mladých rodičů, mnohdy se o dítě dokážou postarat sami nebo mladým rodičům po dobu nezbytně nutnou vypomoci. Dověšení 18 roku věku však není

nutnou zárukou toho, že mladý jedinec v sobě skýtá veškeré vybavení pro péči o dítě. Jde zde nejen o složku praktickou, ale i citové, rozumové, emoční a sociální dovednosti. Pokud tedy selžou „rodiče rodičů“, nebo prostě možnost jejich zaangažování neexistuje (mladé matky v ústavní péči), je takové dítě umístěno do ústavní výchovy.

Nelze též opomenout rodiče, kteří svůj vlastní život prožili v sociálně nuzných podmínkách a jejich emoční, sociální a rozumová výbava tak není na odpovídající úrovni, aby mohli pečovat o své vlastní dítě. Tento důvod se může překrývat s předešlou kategorií „nemohu se starat o své dítě“, je však potřeba obě kategorie pečlivě odlišit. Mnohdy právě vnitřní sociální výbava rodiče vede k jeho složité sociální situaci, která má za následek „materiální a ekonomickou nemožnost“ péče o své dítě.

Děti rodičů s mentálním postižením či nižší hladinou IQ jsou na tom obdobně, jako děti z předešlých dvou uvedených odstavců. Rozdíl můžeme spatřovat pouze v absenci vztahu a lásky k dítěti. Tu i mentálně postižený rodič dokáže zachovat, na rozdíl právě od rodiče, jemuž chybí sociální citění (Vaš'átková, 2008, s. 47).“

Rodiče se nechtějí starat o své dítě z důvodu:

- psychické a sociální nevyzrálosti
- znásilnění.

Nejzávažnější kategorií je kategorie, kdy se rodiče nechtějí o své dítě starat. Většina lidí si nedovede rozumově objasnit důvody, které vedou rodiče k tomu, že se pevně rozhodnou, že se nechtějí o své dítě starat. Jde většinou o psychicky nevyzrálé rodiče, kteří nejsou schopni se o své dítě postarat. Každého napadne, proč vlastně takové dítě na svět přivedli. Jedním z výše zmíněných důvodů, proč se rodiče nechtějí o své dítě starat je případné znásilnění matky. Dítě může matce tento otřesný zážitek připomínat, a tak je možné pochopit, že se o takové dítě starat nechce.

Jak uvádí Vaš'átková (2008, s. 47, 48), dalším důvodem vedoucím k odložení dítěte bývá neschopnost se o dítě postarat. Pokud k takovéto situaci dojde, nebo různé důvody směřují k této situaci, tedy k odložení dítěte, stává se ideálním případem situace, kdy si to rodiče uvědomí ještě před porodem dítěte. Dítě je v takovém případě ihned po porodu předáno do náhradní rodinné péče a vyhýbá se tak vyrůstání v ústavní výchově.

Bohužel si ne vždy rodiče tak brzy uvědomí svoji neochotu se o dítě starat. Proces, kdy se rodiče propracovávají k rozhodnutí, že se o dítě starat nechtějí je dlouhodobý a vyobrazují se v něm důvody jak ekonomické a finanční, tak psychická nevyzrálость rodičů. Takto později odložené dítě většinou směřuje do ústavní výchovy, a i přesto, že je tzv. právně volné, je jeho zařazení do náhradní rodinné péče pro jeho věk složitější.

V této kategorii jsou i rodiče, kteří se sice o dítě starat nechtějí, ale bohužel pro dítě se v nich na chvíli probudí k dítěti cit, díky kterému dítě jednorázově zahltí láskou a sliby, které ale nakonec zůstanou nesplněny.

„Vymezení a přesné definování kategorií, „nemohu“, „neumím“, „nechci“ může na první pohled vypadat velmi zjednodušeně a mnohdy až poněkud extrémně. Kategorie jsou však vymezeny tak, aby od sebe oddělovaly jasně a čitelně kategorie ostatní. V praxi se však většinou setkáváme s kombinacemi všech tří kategorií, které mohou být vzájemně provázány, vzájemně ovlivňovat jedna druhou. Pro pedagogy v DD by mělo být nutností vědět o každém dítěti, z jakého důvodu je do ústavní péče umístěno. Znalost tohoto faktu může ovlivnit nejen adaptační období dítěte ale celý jeho život v DD. Spolupráce s rodiči je totiž jedním z bodů programu rozvoje osobnosti (Vašátková, 2008, s. 47, 48).“

2.2 Podmínky nařízení ústavní výchovy

„K nařízení ústavní výchovy a k podání návrhu orgánem sociálně-právní ochrany se přistupuje tehdy, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže ze závažných důvodů rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte ji nemohou nebo nechtějí zabezpečit. Soud může dítě svěřit také do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona o SPO). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela (Krausová, Novotná, 2006, s. 76,77).“

„Ústavní výchovu lze z důležitých důvodů prodloužit až na jeden rok po dosažení zletilosti, pokud se zatím nepodařilo dosáhnout cíle ústavní výchovy. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo

lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší (Zeman, 2009, s. 11).“

2.3 Adaptační období dítěte v dětském domově

Každý člověk si projde adaptačním obdobím mnohokrát za život. Adaptačním obdobím rozumíme takové období, po které si člověk zvyká na nové prostředí a lidi kolem sebe a snaží se s novinkami, které mu život přichystal sžít. Adaptačním obdobím člověk prochází vždy, kdy přichází zásadní změny prostředí, kolektivu či sociálních skupin. Mezi první adaptační období každého z nás patří příchod do mateřské školy, následně do školy základní. Člověk prochází adaptačním obdobím taky v oblasti mezilidských vztahů. V dětském věku jde o mimoškolní aktivity, kdy se člověk adaptuje mezi svými vrstevníky a kamarády. Adaptačním obdobím si člověk samozřejmě prochází i ve starším věku, kdy nastupuje například na vysokou školu nebo do zaměstnání. Adaptační období provází člověka téměř celý život, ať už se jedná o budování rodiny, změny zaměstnání, změny bydliště atd.

Pokud jde o adaptační období dítěte, které se ocitá v dětském domově, je třeba si uvědomit, že jde o adaptační období, které ve většině případů je na dlouhé časové období, přesněji řečeno na období dětství a dospívání dítěte. Zásadním specifikem při tomto adaptačním období je změna životního stylu. Adaptace dítěte z fungující rodiny na různé kolektivy probíhá o poznání líp, neboť rodina dítěti poskytuje určitou podporu a dítě v těchto kolektivech netráví zdaleka tolik času a po jeho uplynutí se vrací zpět do rodinného prostředí. Toto neplatí u dítěte, které se snaží adaptovat na život v dětském domově, protože se musí adaptovat na prostředí, které mu má právě rodinu nahradit a do kterého se bude vracet (Vašátková, 2008, s. 51).

„Adaptační období dítěte je časový úsek, po který by mělo dítě zvládnout základní činnosti a dovednosti tak, jak je přináší běžný život v dětském domově. Specifika zvládnání a konečného zvládnutí tohoto období závisí na individualitě dítěte. Na konečné úspěšné adaptaci se podílí mnoho faktorů, které ovlivňují jak délku, tak i kvalitu adaptace (Vašátková, 2008, s. 51).“

2.4 Příprava na samostatný život

Příprava dětí z dětských domovů na samostatný život probíhá každý den záměrnými i nezáměrnými činnostmi na základě individuálního plánování. Vychovatel v DD, který uskutečňuje profesionální výchovu, je odborníkem v této oblasti a musí splňovat předepsanou kvalifikaci pro výkon tohoto povolání. Příprava na samostatný život probíhá při každodenních činnostech, při kterých si děti osvojují důležité činnosti pro život, přičemž se berou do úvahy jejich věkové, mentální a tělesné dispozice. Všechny děti se učí základním činnostem sebeobsluhy, osvojují si hygienické návyky, podílejí se na chodu "rodiny", učí se vařit, pomáhat při různých domácích pracích, pracovat s domácími spotřebiči, žehlit, prát, vysávat (Szabová, 2011, s. 25).

V této kapitole se zmíním o některých činnostech, programech, smlouvách a podporech, které nabízejí dětské domovy svým klientům pro snadnější vstup do běžného života.

2.4.1 Program rozvoje osobnosti

Program rozvoje osobnosti je pedagogický dokument, který slouží vychovatelům dětských domovů k plánování výchovných činností. Hlavním cílem programu rozvoje osobnosti je dosahovat optimálních výchovně-vzdělávacích výsledků a připravit dítě na vstup do samostatného života.

Program rozvoje osobnosti se vede u každého dítěte dětského domova a při jeho tvorbě se zohledňují podněty všech vychovatelů. Programy rozvoje osobnosti se ústav od ústavu liší. Nemají učenou podrobnou konkrétní formu a každý ústav si je vytváří podle svých potřeb, zkušeností a individuálních potřeb.

„Program rozvoje osobnosti zahrnuje následující oblasti:

- *společenské chování (základy stolování; chování k mladším, starším, starým, chování muže a ženy ve společnosti; chování na úřadech; taneční kurzy);*
- *doprava, cestování, zásilky, telekomunikace (vyřizování jízdného, odeslání spoluzavazadla, jízdní řády; komplexní poštovní služby; zřízení telefonní stanice, styk s operátorem; cestovní kanceláře);*
- *úklid, údržba domácnosti, důležité domácí práce (viz níže);*

- *nemoc, ošetřování nemocného, zdravý způsob života (příznaky nejznámějších chorob a jejich léčení, tišení bolesti; základy I. pomoci; zdravotní pojištění);*
- *rodinná a sexuální výchova (výběr partnera, milenecké vztahy, sňatek, manželství, vztahy mezi partnery, manželské a předmanželské poradenství, selhání manželství, rozvod, úmrtí v rodině, pohřeb, dědictví; plánované rodičovství, antikoncepce, těhotenství, porod, péče o dítě; promiskuita, pohlavní choroby, pravidelné lékařské prohlídky; heterosexuality, homosexualita; sexuální deviace);*
- *občanská výchova (životopis, pracovní smlouva, dohoda, zrušení pracovního poměru, zaměstnavatel a zaměstnanec, existence Zákoníku práce; úřady práce, sociální úřady, bytový úřad; trvalé bydliště, přechodné bydliště, povolení k pobytu; stížnosti, reklamace);*
- *provoz domácnosti (základní vybavení domácnosti; doklady domácnosti, výpis z katastru nemovitostí, dekret; náklady a příjmy domácnosti, rozpočet na rok, měsíc týden a den; placení služeb spojených s užíváním bytu, inkaso, elektřina, nájem; pojištění domácnosti; druhy bydlení, koupě, výměna, pronájem, podnájem; ceny nemovitostí; půjčky, hypotéky, stavební spoření; spořitelna, banka, účty, úroky, bankomat) (Vaš'atková, 2008, s. 66).“*

2.4.2 Psycholog dětského domova

K dobrému startu dětí do samostatného života pomáhá psycholog dětského domova. Svoji činnost v dětském domově realizuje jak individuálními poradenskými pohovory, tak prací ve skupině.

„Individuální poradenství realizované formou poradenských rozhovorů se zaměřuje zejména na:

- *řešení osobních a vztahových problémů dětí, konfliktů vzniklých v prostředí dětského domova či školy, ujasňování si výhledů do budoucnosti (studium a profesní zaměření, plánování života po odchodu z dětského domova atd.);*
- *pomoc mladým dospělým, kteří se po odchodu z dětského domova ocitli ve složité životní situaci.*

Skupinová práce je realizována formou her a technik užívaných v rámci interakčních výcviků, jejichž cílem v obecné rovině je:

- *zlepšení sociálních dovedností dětí (verbální a neverbální komunikace, spolupráce, oceňování druhých, trénování asertivity, zlepšování sebeprosazení a vystupování ve skupině);*
- *osobnostní rozvoj dětí (především sebepoznání, zlepšování sebepojetí, upevňování přiměřeného sebevědomí, zvyšování odolnosti vůči zátěži a stresu, ovládnutí negativních emocí) (Vašátková, 2008, s. 68, 69).“*

2.4.3 Samostatné bydlení dětí v prostorách dětského domova

Dle Vyhlášky č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, může být v zařízení v zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek mohou být umístěny děti starší 16ti let podle kritérií a za podmínek stanovených vnitřním řádem zařízení.

2.4.4 Smlouva o setrvání v péči dětského domova do ukončení přípravy na povolání

Klient dětského domova může zůstat v dětském domově i po dosažení zletilosti. Pokud se zletilý klient dětského domova rozhodne během přípravy na povolání zůstat v dětském domě,

„vyhotovuje se mezi ním a zařízením Smlouva o setrvání v péči dětského domova do ukončení přípravy na povolání, ve které se sjednávají podmínky pro setrvání v péči zařízení. Zletilá nezaopatřená osoba se v této smlouvě zavazuje, že po dobu svého pobytu v dětském domově bude poskytovat dětskému domovu přiznané dávky státní sociální podpory a bude dodržovat vnitřní řád dětského domova, tj.:

- *zákaz užívání alkoholu v prostorách dětského domova, stejně tak i vnášení alkoholických nápojů do dětského domova a zákaz příchodu do dětského domova pod viditelným vlivem alkoholu;*
- *respektování odběru stravy v dětském domově;*

- *zákaz prokazatelných projevů a propagace rasové nesnášenlivosti, hrubého násilí, zákaz kouření, aplikace drog vč. marihuany a všech forem agresivity vůči svěřencům a pracovníkům dětského domova;*
- *zákaz úmyslného sebepoškození a poškození majetku dětského domova, včetně jeho zničení nebo zcizení;*
- *udržování pořádku v osobních věcech a ve společných prostorách dětského domova, podílení se na jejich úklidu;*
- *oznamování odchodů a příchodů včetně místa při pobytu mimo dětský domov delším než jeden den, pobyt mimo dětský domov hlásit prostřednictvím vychovatele;*
- *řádné plnění školní docházky;*
- *přizpůsobení se potřebám organizace činnosti dětského domova, zejm. svou účastí na společných akcích dětského domova v době jeho uzavření z provozních důvodů, a to pokud svěřenec nemá možnost pobývat v této době mimo dětský domov samostatně, např. z důvodů nezajištěného náhradního ubytování či nedostatku finančních prostředků;*
- *dodržování obecně platných norem a zásad slušného chování mezi lidmi a na veřejnosti.*

Dále se nezaopatřená osoba v této smlouvě zavazuje, že nebude manipulovat s naspořenými finančními prostředky z případného sirotčího důchodu do svého odchodu z dětského domova, poněvadž si je vědoma toho, že tyto prostředky mají sloužit k bezproblémovějšímu vykročení do samostatného života po opuštění dětského domova. Výjimku tvoří pořizování věcí do výbavy, výdaje sloužící ke zvýšení vlastní kvalifikace (kurzy, autoškola apod.) a nadstandardní lékařská péče (např. rovnátka, brýle, antikoncepce apod.). Nezaopatřená osoba má všechna práva zletilého občana ČR, může zrušit dohodu o setrvání v péči dětského domova, může si organizovat svůj volný čas, zejména o sobotách, nedělích, svátcích a prázdninách. Může také rozhodovat o nakládání se svými příjmy. Souhlasí, aby škola poskytovala informace o jejím prospěchu a chování zástupcům dětského domova. Dětský domov se v této smlouvě zavazuje, že vytvoří zletilé nezaopatřené osobě podmínky pro řádné ukončení přípravy na povolání, pokud bude dodržovat podmínky této smlouvy. Pokud nezaopatřená osoba závažným způsobem poruší vnitřní řád, případně smluvně ujednané podmínky touto smlouvou, bude písemně upozorněna. V případě opakovaného porušení řádu bude pobyt této osoby v dětském domově ukončen. K ukončení pobytu dojde i v přípa-

dě, pokud bude nezaopatřená osoba vyloučena ze studia (učebního poměru), jelikož Zákon č. 109/2002 Sb., v platném znění, umožňuje tuto péči jen do skončení přípravy na povolání (Vašátková, 2008, s. 70, 71).“

2.4.5 Podpora dítěte odcházejícího z dětského domova

Jak uvádí Vašátková (2008), má dětský domov povinnost poskytnout dítěti (po dosažení zletilosti nebo po ukončení přípravy na povolání) odcházejícímu z dětského domova pomoc při zajišťování bydlení a práce. Sociální pracovník dětského domova vyplňuje za tímto účelem 6 až 3 měsíce před samotným propuštěním Oznámení o nadcházejícím propuštění. Mladí dospělí při odchodu ze zařízení obdrží v době propuštění věcnou pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 tisíc korun. Mladí dospělí mají po odchodu z dětského domova možnost využít nabídky dětského domova a bydlet po určitou dobu v tzv. startovacích bytech, které mohou být formou chráněného bydlení v prostorách dětského domova nebo jako byty, které jsou dětskému domovu pronajímány městem pro zvýšení úspěšnosti integrace dětí z dětských domovů do společnosti.

Způsobů, které vedou k tomu, že se dítě ocitne v dětském domově, je celá řada. Ale všechny možné případy se dají rozdělit do tří hlavních kategorií. Jsou jimi případy, kdy se rodiče o své dítě buď **nemohou**, **neumí** nebo **nechtějí** starat. Za nejzávažnější kategorii je samozřejmě považována kategorie, kdy se rodiče o své dítě starat nechtějí.

K samotnému nařízení ústavní výchovy dochází v momentech, kdy je vážně ohrožena nebo narušena výchova dítěte a k nápravě nevedla žádná jiná výchovná opatření.

Po samotném nástupu do dětského domova nastává u dítěte adaptační období. Jde o období, během něhož se dítě sžívá s chodem dětského domova. U každého dítěte je toto období jinak dlouhé a má jiný průběh.

Výchova dětí v dětském domově by měla ze všeho nejvíc směřovat k tomu, vychovat takové dítě, které bude po opuštění bran dětského domova schopno vstoupit bez větších potíží do samostatného života. K takové výchově pomáhá dětským domovům zpracování programu rozvoje osobnosti, psycholog dětského domova a k usnadnění osamostatnění dětí slouží samostatné bydlení dětí v prostorách dětského domova.

3 ODCHOD Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Hlavním cílem edukativní péče v dětském domově je příprava dítěte na reálný život mimo DD. To znamená připravit dítě tak, aby se po odchodu z DD umělo zařadit do pracovního, společenského a rodinného života. Je všeobecně známé, že děti odcházející z dětských domovů mají problém se začleňováním do života mimo něj. Připravenost klientů dětských domovů samostatný život je vždy výsledkem samotného procesu přípravy (Szabová, 2011, s. 25).

Podle Řezníčka (2008) existují tři varianty odchodu dítěte z dětského domova. První varianta nastává ve chvíli, kdy soud rozhodne, že nenařídí ústavní výchovu u dítěte, u kterého dříve vydal předběžné opatření k jeho umístění do ústavní péče a zároveň toto předběžné opatření zruší.

Druhá varianta nastává ve chvíli, kdy soud rozhodne o ukončení nařízené ústavní výchovy (dítě odchází do rodiny vlastní, širší nebo pěstounské).

Třetí variantou, tedy variantou již výše zmíněnou, kterou řeší tato diplomová práce, je uzavření ústavní výchovy zletilostí nebo ukončením přípravy na povolání.

Tato třetí varianta, tedy odchod klienta z dětského domova po dosažení zletilosti je okrajově popsán i v již zmíněném zákoně 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Zde se uvádí, že se dítěti, které po dosažení zletilosti opouští zařízení, poskytne jednorázový příspěvek ve výši 15 000 Kč. Dále je v tomto zákoně uvedeno, že se dítěti poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany a následující 2 roky po opuštění zařízení je dítěti poskytována pomoc při řešení tíživých životních situací.

Odchod absolventa z dětského domova patří jistě k nejsilnějším mezníkům v jeho životě. Jde o velice těžký a stěžejní krok pro následující průběh jeho životní poutě. Samotná příprava dítěte pro vstup do samostatného života probíhá v dětském domově neustále. Jedná se o činnosti, které jsou pro samostatný život absolventů stěžejní. Děti se v dětském domově můžou naučit jak si uvařit, vyprat, atd., ale problém nastává především při administrativních dovednostech. Děti se v dětském domově nenaučí vyřizování potřebných věcí na úřadě, podepisování různých smluv či zdvořilé odmítání vlezlých finančních poradců,

kterí převážně nabízejí velmi lákavé, přesto šibeniční smlouvy. V dnešním velmi byrokratickém světě tato dovednost absolventy dětských domovů značně limituje.

Aby vstup dítěte odcházejícího z dětského domova do samostatného života byl co nejméně problematický, je potřeba pomoci absolventovi dětského domova se zařízením bydlení a hledáním vhodného zaměstnání.

3.1 Chráněné bydlení v prostorách dětského domova

„Chráněné bydlení v prostorách dětského domova je určeno pro mladé lidi po jejich odchodu z dětského domova. Bytová jednotka je pronajímána na určité období, které mladý člověk po odchodu z dětského domova může využít ke své adaptaci do samostatného života a především k hledání vlastního bydlení (Vašátková, 2008, s. 68).“

V případech, kdy děti opouštějí DD až po ukončení přípravy na povolání je potřeba najít možnosti, aby mohli tímto procesem procházet pozvolněji. Takovou možnost představují např. startovací byty, kde jsou děti sice povinni si ubytování platit ze svého pracovního výdělku, ale zároveň mají možnost se v případě potíží obrátit na známou a blízkou osobu ze zařízení, ve kterém žilo (Řezníček, 2008).

3.2 Návrat do původní rodiny

Návrat dítěte do původního prostředí je jednou z variant při odchodu z DD. V těchto případech rodina dítě zpět sice chce, ale jelikož se s rodinou během pobytu dítěte v zařízení málo pracuje, není rodina na návrat připravována. Je přitom potřeba si uvědomit, že do rodiny se vrací někdo jiný, obzvláště v případech, kdy pobyt v zařízení trval delší dobu. Samo dítě má přirozeně z takového návratu obavy, vždyť se vrací do prostředí, které ho zklamalo. Obavy ze selhání jsou jak na straně rodiny, tak i dítěte (Řezníček, 2008).

„Úspěšnému odchodu může napomoci už samo nastavení ústavního zařízení, kdy smyslem práce musí být úsilí k návratu dítěte do vhodného rodinného prostředí, jehož úlohu - pokud je funkční - ústav nedokáže ani při nejlepší vůli nahradit. Je potřeba, aby se součástí práce dětského domova stala spolupráce s rodinou, a to už během pobytu dítěte v domově. Rodina tak získává šanci nalézt důvěru k ústavnímu zařízení a jeho personálu jako k někomu, kdo jim nechce dítě vzít, ale naopak pracovat na tom, aby se mohlo - po-

kud možno brzy - vrátit. Na takové důvěře pak lze postavit úspěšné doprovázení rodiny obtížemi, které po návratu dítěte pravděpodobně nastanou (Řezníček, 2008).“

3.3 Domy na půl cesty

Dům na půl cesty tvoří jakýsi mezistupeň mezi zařízením ústavní výchovy a samostatným životem odcházejícího klienta takového zařízení. Domy na půl cesty poskytují přechodné bydlení převážně v délce jednoho roku, během kterého se učí zvykat si na svět mimo ústav. Sociální pracovníce pomáhají při hledání práce, klienti se učí s následně vydělanými penězi hospodařit, učí se plnit své povinnosti a přebírat za sebe plnou zodpovědnost. Mladý člověk se v domech na půli cesty učí samostatnému životu tak, aby se po opuštění tohoto zařízení stal plnohodnotným občanem.

„Dům na půli cesty není léčebna, ani „jakési“ pokračování dětského domova. Také to není místo, kam by si mladý člověk jen odskočil ze svého „normálního života.“ Dům na půli cesty nabízí bydlení a práci na plný pracovní úvazek za předem sjednaných podmínek, které musí být klientem respektovány, jinak by byl celý pobyt kontraproduktivní. Obyvatelé Domu tvoří dynamickou skupinu, v níž se učí respektovat názor druhého, přiměřeným způsobem řešit konfliktní situace, učit se žít vedle sebe... (Popela, 2003).“

Účel poskytované sociální služby: Domy na půli cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.

Sociální služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (Zajištění vybraných sociálních služeb na území Jihomoravského kraje [on-line]).

3.4 Azylové domy

Azylové domy jsou zařízení, která poskytují potřebnou pomoc lidem bez přístřeší a lidem v nouzi. Lidé, kteří vyhledávají pomoc azylových domů, opustili nebo ztratili svůj domov, ubytování, neumějí řešit problémy, které díky tomu nastávají a tak vyhledávají pomoc azylových domů.

„V rámci sociální služby jsou poskytovány **základní a fakultativní** (nenárokové) činnosti. U azylové služby jsou základními činnostmi: **poskytnutí ubytování**, (tzn. ubytování po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok, umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla), dále **vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu stravy**, resp. pomoc s přípravou stravy nebo její zajištění a v neposlední řadě **pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí** (sem patří především pomoc sociálního pracovníka, základní sociální poradenství apod.) (Prokop, 2012).“

Tato kapitola zmiňuje možnosti, které se objevují před dětmi, jenž opouštějí dětský domov po ukončení přípravy na povolání. Pro tyto „děti“ je potřeba vědět, jaké možnosti mají a co je čeká. Jednu z možností nabízí samy některé dětské domovy. Jde o tzv. chráněné bydlení v prostorách dětského domova. Výhodou zde představuje možnost chovanců obracet se v případě potíží na známé osoby ve známém prostředí. Další možností je návrat do původní rodiny. Tato možnost nebývá vždy optimální, je potřeba, aby rodina po dobu pobytu dítěte v dětském domově spolupracovala s dětským domovem a zajímala se o jejich dítě. Pokud se dítě nemá kam vrátet, představují další možnost sociální zařízení, jakými jsou domy na půl cesty a azylové domy.

4 PROJEKTY PODPORUJÍCÍ ABSOLVENTY DĚTSKÝCH DOMOVŮ

V České republice existuje mnoho sdružení, organizací či společností, jejichž náplní a cílem, je usnadnit dětem odcházejících z dětských domovů vstup do běžného života. Některá taková sdružení, společnosti a jejich projekty představím v následující kapitole.

4.1 Spolu dětem

Jedná se o **obecně prospěšnou společnost**, která se realizuje pomocí projektů, které se zaměřují především na podporu a vzdělávání dětí a mladých lidí žijících v dětských domovech a pěstounských rodinách.

„Ve stručnosti ji lze shrnout do následujících bodů:

- *podpora a pomoc dětem žijícím v ústavní a pěstounské péči,*
- *vzdělávání dětí a personálu dětských domovů,*
- *zvyšování informovanosti o náhradní rodinné péči (Spolu dětem o.p.s., 2010).“*

Rejstřík obecně prospěšných společností podrobně charakterizuje tuto činnost takto:

„Spolu dětem, o.p.s. vykonává činnosti a služby zaměřené na řešení problematiky opuštěných dětí v ústavní a pěstounské péči a to zejména následující:

- *příprava a realizace projektů v dané oblasti*
- *poradenství, organizační a technická pomoc při realizacích projektů neziskového sektoru v dané oblasti*
- *vzdělávací činnost zaměřená na projekty neziskového sektoru v dané oblasti včetně mimoškolní výchovy a vzdělávání dětí v ústavní a pěstounské péči a zaměstnanců zařízení ústavní péče*
- *informační (včetně nakladatelské a vydavatelské činnosti), osvětová a výzkumná činnost zaměřená na projekty neziskového sektoru v dané oblasti*

pořádání společensky prospěšných akcí zaměřených na projekty neziskového sektoru v dané oblasti zahrnující vzdělávací, kulturní a jiné společensky prospěšné akce (Spolu dětem o.p.s., 2010).“

Mezi projekty realizované touto obecně prospěšnou společností patří například:

➤ **Postav se na vlastní nohy**

„Projekt je zaměřený na posílení znalostí, dovedností a osobnostní rozvoj dospívající mládeže před odchodem z dětského domova. Snaží se komplexně posílit její samostatnost a připravit ji na životní situace, které bude muset po odchodu z dětského domova řešit. Vzdělávací část projektu je rozdělena do šesti hlavních bloků: zaměstnání, bydlení, finanční hospodaření, partnerské vztahy a rodina, plánování životních kroků, etiketa. O prázdninách si účastníci a účastnice zkouší najít a pracovat na brigádě (Spolu dětem o.p.s., 2010).“

➤ **Už vím jak**

„Cílem projektu je formou několikadenních školení připravit mladé lidi končící ústavní výchovu na vstup do běžného života a na vlastní samostatnou existenci. Pro překonání pocitu nejistoty spojené např. s jednáním se zaměstnavatelem nebo na úřadě jsou do projektu zařazena praktická cvičení, která mají za cíl zvýšit jistotu v jednání. V rámci nácviku dovedností se každý účastník a účastnice naučí prezentovat svoji osobu při hledání zaměstnání, v přímém kontaktu se zaměstnavateli, či při jednání na úřadech, nebo hledání bydlení (Spolu dětem o.p.s., 2010).“

4.2 Dejme dětem šanci

Toto **sdrůžení**, které je členem asociace veřejně prospěšných organizací, popisuje svoji tvůrčí činnost takto:

„Snažíme se pomocí našich projektů pomáhat dětem a mladým lidem z dětských domovů na jejich cestě k samostatnosti a usnadnit jim úspěšné začlenění do společnosti po opuštění dětského domova. Hledáme pro děti podporovatele, patrony, přátele, zaměstnavatele a dárce. Oslovujeme postupně dětské domovy z různých regionů republiky a ve spolupráci s vedením domovů, zařazujeme do našich projektů děti, pro které je vaše podpora potřebná (Dejme dětem šanci, 2011).“

Mezi realizované nebo připravované projekty, pro podporu dětí opouštějících dětské domovy, tohoto sdružení patří například:

➤ **„Najdi si mě...“**

„Projekt, který usnadní dětem z dětských domovů jejich vstup do samostatného života. Doprovázení dětí na cestě k úspěšnému začlenění se do naší společnosti, možnost poznat život v běžných rodinách. Cílem projektu „Najdi si mě...“ je usnadnění co největšímu počtu dětí úspěšné začlenění do společnosti po opuštění dětského domova formou doprovázení dospívajících dětí vyrůstajících v dětských domovech na jejich cestě k samostatnému životu.

Spočívá v cílené pomoci jednomu konkrétnímu dítěti vyrůstajícímu z mnoha rozdílných důvodů v dětském domově a to formou kontaktu s dítětem. Má pomoci co nejvíce dětem najít kontaktní osobu mimo dětský domov – jejich „PATRONA“, který bude s dítětem v kontaktu (písemném či osobním) již v době pobytu dítěte v domově a bude mu nápomocen ve chvíli, kdy dítě bude opouštět dětský domov a v počátku jeho samostatného života (Dejme dětem šanci, 2011).“

➤ **Pomoz mi do života**

„Projekt usnadňující mladým lidem odchod z dětského domova a začátek jejich cesty životem. Cílem projektu „Pomoz mi do života...“ je nabídnout jednotlivým dětem pomoc při řešení běžných provozních záležitostí po opuštění dětského domova na bázi regionálních dobrovolníků, kteří budou kontaktními osobami dětí v začátcích jejich dospělého života (Dejme dětem šanci, 2011).“

4.3 Krok do života 1

Stěžejní oblast projektu se realizuje poté, kdy mladí lidé opouští dětský domov po dosažení zletilosti nebo po ukončení přípravy na povolání. Cílem tohoto projektu je, aby tito lidé mohli zužitkovat své dovednosti a dokázali si získanou práci udržet. Jedním z hlavních předpokladů samostatnosti je totiž nalezení vhodného zaměstnání a jeho následné udržení.

Cíl projektu

„Cílem projektu je rozvíjet komplexní nástroj péče o mladé lidi odcházející z dětských domovů Plzeňského kraje, který jim umožní po odchodu z dětského domova dobře se zapojit do společnosti, samostatně žít a prosadit se na trhu práce. Jmenovanou péči budeme realizovat pomocí speciálních vzdělávacích a poradenských programů. Dalším cílem projektu je vytvoření a realizace speciálních rehabilitačních a poradenských programů pro mentálně postižené a sociálně zanedbané klienty. Dále inovace vzdělávacích programů, které byly vytvořeny již v rámci předchozího projektu Šance pro budoucnost. Dobrou praxi budeme šířit do ostatních krajů ČR. Dalším cílem projektu je vytvoření kritérií pro práci s biologickou rodinou klientů, kteří se zúčastní projektu (Krok do života 1, 2010).“

4.4 Startovní do života

Jedná se projekt, který je realizován **Nadačním fondem manželů Livie a Václava Klasových**. V současné době probíhá již druhý pětiletý cyklus tohoto projektu, který trvá od 1.1.2008 do 31.12.2012 a je určený dětem z DD od 14ti do 18ti let.

Cíl projektu

„Cílem projektu Startovní do života je pomoci dětem z dětských domovů při jejich přípravě na vstup do života po opuštění dětského domova, přispět k osamostatnění a nalezení vlastní cesty. Dále by měl projekt děti motivovat k dobrým výsledkům ve studiu a v činnostech ve volném čase (Startovní do života, 2008).“

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 PŘÍPRAVA VÝZKUMNÉHO PROJEKTU

V kapitole “Příprava výzkumného projektu“ budu popisovat, jak samotný projekt vznikal, budu zde objasňovat, proč jsem zvolil konkrétní metody a postupy. V této kapitole si stanovím a popíši cíl výzkumu, výzkumný problém, pojetí výzkumu, výzkumné otázky, hypotézy, techniku výzkumu a v neposlední řadě i zpracování dat.

5.1 Výzkumný problém

Jak odcházející klienti dětských domovů vnímají svoji připravenost na vstup do samostatného života? Je toto vnímání ovlivňováno délkou pobytu v dětském domově?

5.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky:

1. *Cítí se odcházející klienti DD připraveni na vstup do samostatného života?*
2. *Která osoba připravuje nejlépe klienty odcházejí z DD na samostatný život?*
3. *Jak si odcházející klienti DD osvojili v zařízení činnosti důležité pro samostatný život?*
4. *Těší se klienti odcházející z DD na samostatný život?*
5. *Existuje souvislost mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života?*

Jelikož se jedná o vztahový výzkumný problém, je u této výzkumné otázky potřeba stanovit hypotézu (viz kapitola 5.3 – H₁).

6. *Existuje souvislost mezi tím, jestli je klient z DD v kontaktu se svoji biologickou rodinou a tím, jestli se těší na samostatný život?*

Jelikož se jedná o vztahový výzkumný problém, je u této výzkumné otázky potřeba stanovit hypotézu (viz kapitola 5.3 – H₂).

5.3 Stanovení hypotéz

U prvních třech výzkumných otázek se jedná o popisnou výzkumnou otázku, proto se v tomto případě žádné hypotézy nestanovují.

Naopak výzkumné otázky č. 5 a č. 6 jsou vztahového charakteru a musím u nich stanovit hypotézy.

H₁: „Předpokládám, že existuje souvislost mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života.“

Proměnné: první proměnnou je délka pobytu v DD (jde o nezávislou proměnnou) – otázka č. 2 a druhou proměnnou je připravenost na vstup do samostatného života (jde o závislou proměnnou) – otázka č. 10.

H₂: „Předpokládám, že existuje souvislost mezi tím, zda je klient v DD v kontaktu se svoji biologickou rodinou a tím, zda se těší na samostatný život.“

Proměnné: první proměnnou je kontakt s rodinou (nezávisle proměnná) – otázka č. 4 a druhou proměnnou je, zda se klient DD těší na samostatný život (závisle proměnná) – otázka č. 11.

5.4 Pojetí výzkumu

Pojetí výzkumu pro svoji diplomovou práci jsem zvolil **kvantitativní**, neboť se lépe hodí k výzkoumání výzkumného problému, tak jak jsem ho stanovil.

5.5 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří **69** „děti“, které v průběhu jednoho roku opustí vzhledem k věku dětský domov nebo absolventi dětských domovů, kteří takto v průběhu minulého roku DD opustili.

Způsob výběru výzkumného vzorku byl náhodný. Oslovoval jsem pomocí e-mailu dětské domovy po celé ČR, pokud byl dětský domov a hlavně klient splňující podmínky výzkumného vzorku ochoten spolupracovat, posílali mi vyplněné dotazníky nazpět buď e-mailem, nebo poštou.

5.6 Technika výzkumu

Jako techniku výzkumu jsem si vybral dotazník (viz příloha). Je to technika, která mi pomůže zjistit informace, které vzhledem k výzkumným otázkám zjistit chci. Také vzhledem k tomu, že jsem byl s dětskými domovy ve spojení přes e-mail, vycházel dotazník jako neoptimálnější technika.

5.7 Způsob zpracování dat

Jednotlivé otázky z dotazníku budou zpracovány programem Microsoft Excel a následně budou interpretovány pomocí tabulek a grafů.

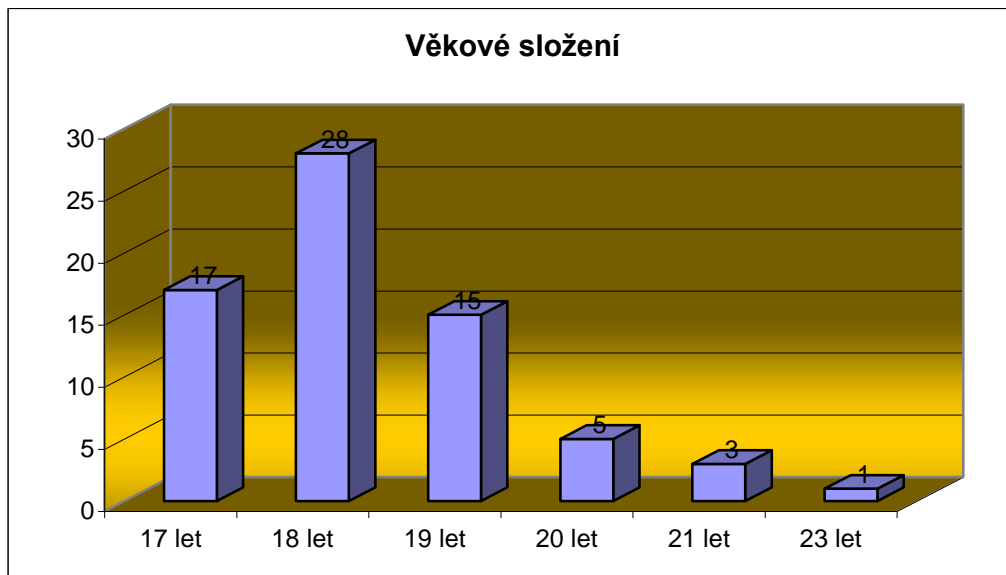
U výzkumných otázek č. 5 a č. 6, kde jde o vztahový výzkumný problém, bude použito testu nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku.

Při vyhodnocování výzkumné otázky č. 5, kde použiji již zmíněný test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku, budou do tabulky zaváděny naměřené hodnoty u otázek z dotazníku č. 2 a č. 10.

Při vyhodnocování výzkumné otázky č. 6, kde použiji také výše zmíněný test nezávislosti chí – kvadrát pro kontingenční tabulku, budou do tabulky zaváděny naměřené hodnoty u otázek z dotazníku č. 4 a č. 11.

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

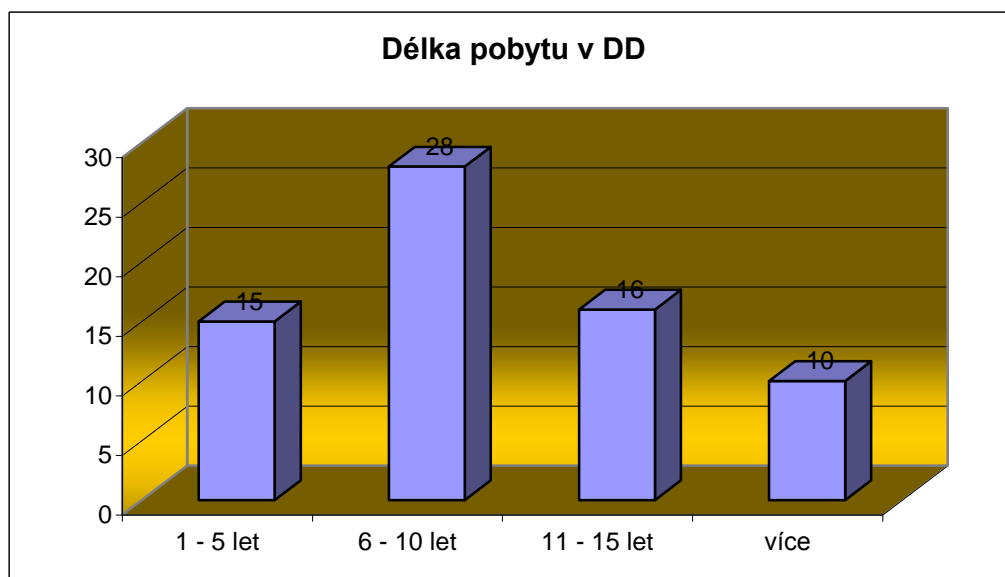
1. Věková skladba respondentů.

Obrázek 1: Věkové složení

Z tohoto grafu je vidět, že nejčastějšími respondenty byli 18ti letí klienti dětských domovů chystajících se na samostatný život.

2. Jak dlouho jsi (byl) v dětském domově?

Obrázek 2: Délka pobytu v DD

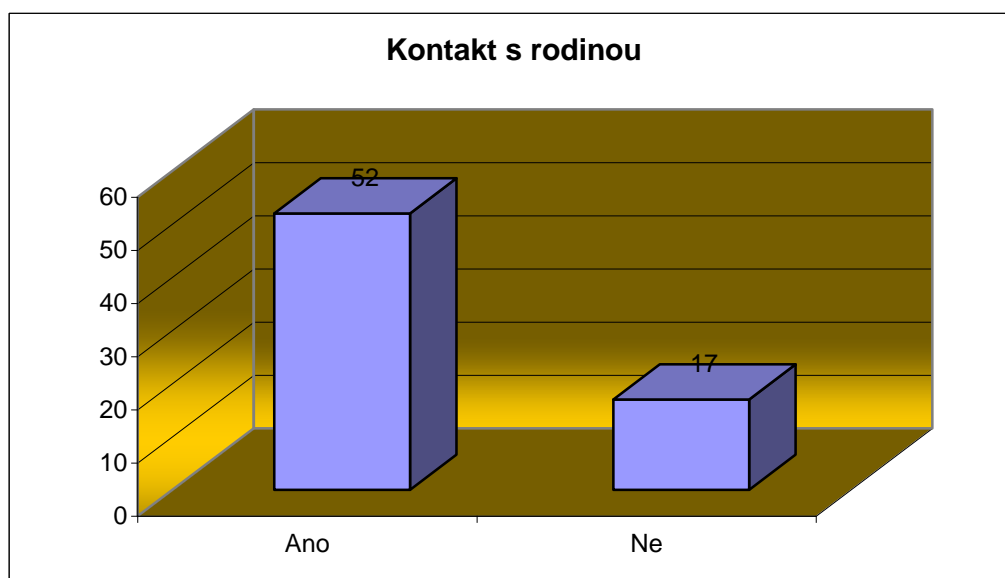
Nejpočetnější skupinu respondentů tvořily ty “děti“, které jsou v dětském domově 6 – 10 let. Tato otázka je také důležitou pro následné ověřování hypotézy H1: „Přepokládám, že existuje souvislost mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života.“

3. Znáš důvod tvého umístění do DD?

Při této otázce jsme si s respondenty příliš neporozuměli, poněvadž většina odpovědí skýtala pouze odpověď ANO. Jelikož byla tato otázka otevřená, chtěl jsem se od respondentů dozvědět konkrétní důvod, proč se do dětského domova dostali. Je samozřejmě možné, že odpovědi jsem se nedočkal z důvodu, že jde o velice osobní otázku.

U některých dotazníků jsem se ovšem odpovědi dočkal, a mezi zmiňovanými důvody byly tyto: Nejčastěji zmiňovaným důvodem, proč se děti ocitly v dětském domově, byl **alkoholismus rodičů**, druhým nejčastějším důvodem byla **sociálně slabá rodina**, podobně na tom byly důvody jako **špatná péče a špatná výchova**. Dalším zmíněným důvodem bylo **bydlení**, což by se dalo přiřadit k důvodu sociálně slabá rodina. V jednotlivých případech se v dotaznících objevily odpovědi jako **umrtí, vězení a nemoc rodičů**. Ale bohužel i **nezájem a týrání rodičů**.

4. Jsi v kontaktu se svoji rodinou?

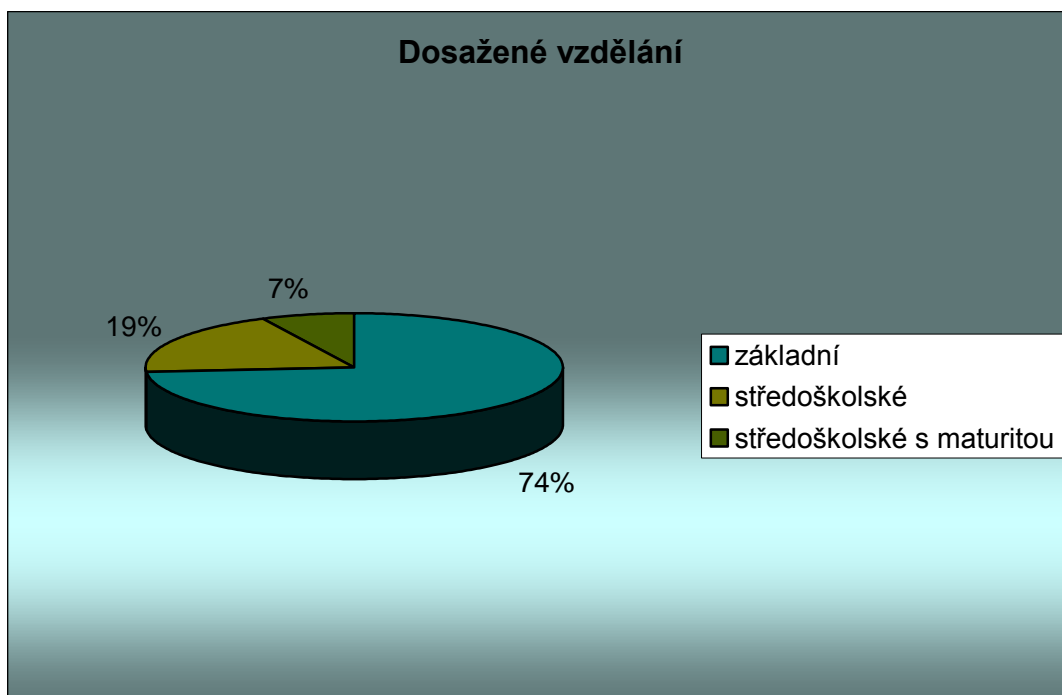

Obrázek 3: Kontakt s rodinou

Z tohoto grafu je patrné, že převážná většina respondentů je v kontaktu se svoji rodinou, ale na druhou stranu je tu i docela vysoké číslo respondentů, jež v kontaktu se

svoji rodinou nejsou. Důvodů pro to může být celá řada. Některé z nich jsou zmíněny při vyhodnocování u otázky výše.

5. Dosažené vzdělání:

Obrázek 4: Dosažené vzdělání

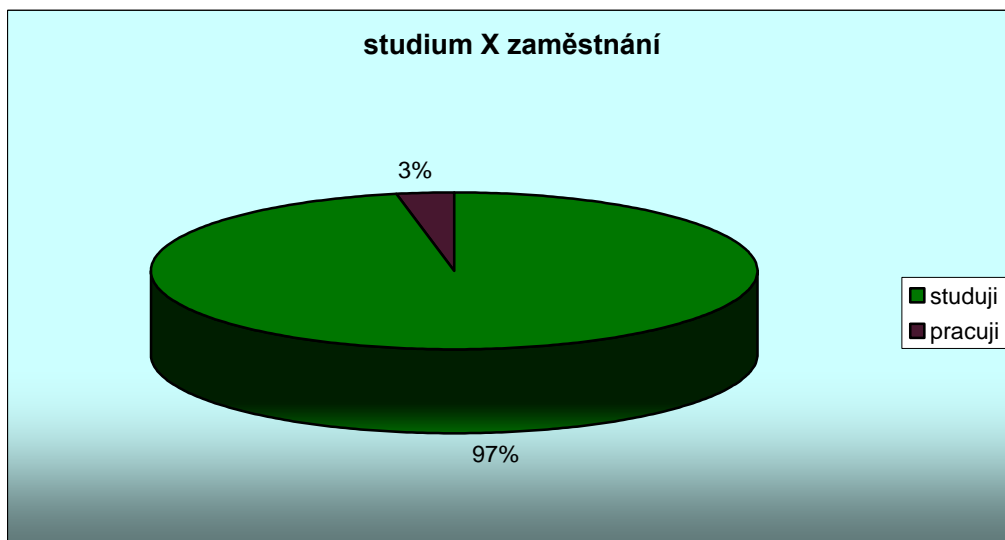
Takto rozvržené pole respondentů jasně naznačuje, že silnou většinu dotazovaných tvoří “děti“, které jsou stále součástí dětských domovů, tudíž neukončily přípravu na povolání. Dá se tedy usuzovat, že kdyby bylo více respondentů, kteří v průběhu roku loňského dětský domov opustili, stoupaly by procenta u vzdělání středoškolského a středoškolského s maturitou.

Tato otázka obsahoval i podotázku, která zněla:

Chceš pokračovat ve studování na VŠ?

Ze zmiňovaných 69 dotazníků, se u pouze **osmi** z nich objevila u této otázky zaškrtnuta možnost **Ano**.

6. Momentálně:

Obrázek 5: Studium x zaměstnání

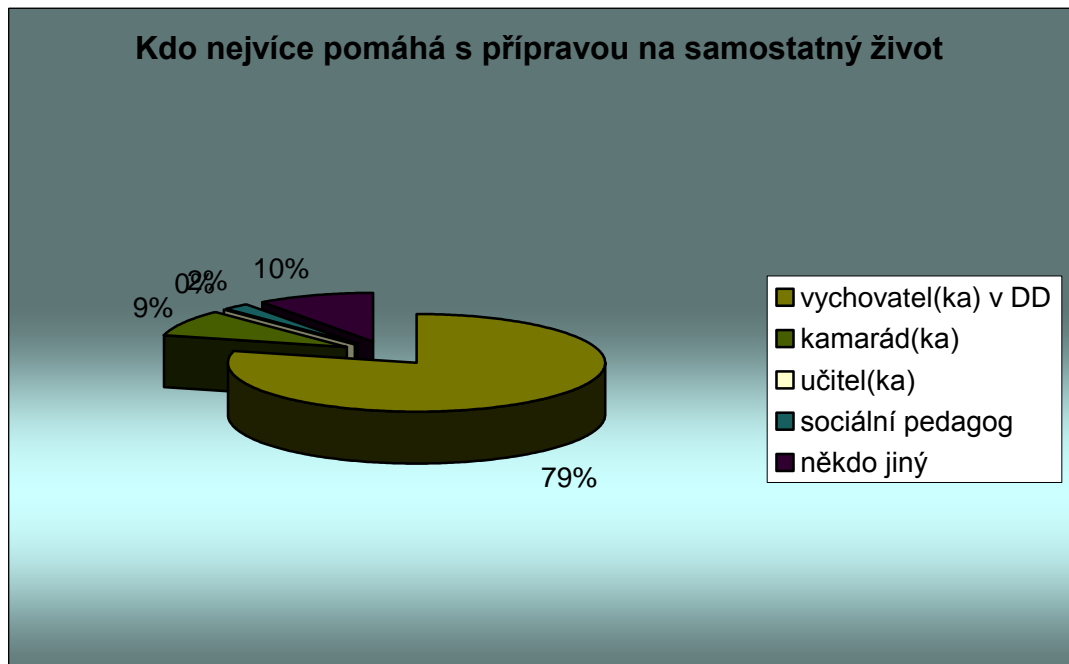
Toto rozvržení grafu jen potvrzuje již výše zmíněná slova, že naprostou většinu respondentů tvoří "děti", jež dětský domov ještě neopustily, tedy ještě neukončili přípravu na povolání. V odpovědích se objevila jednou i mateřská dovolená.

Otázka obsahovala i podotázku, co respondent studuje, a z odpovědí vyplynulo, že většina studujících studuje na odborných učilištích. Z konkrétních oborů byl jednoznačně nejčastěji zmiňován obor **kuchař, číšník**. O více než polovinu menší počet odpovědí, i když také často zmiňovaný obor byl obor **prodavač/ka**. Dále pak **malíř, natěrač** a dalšími odpověďmi, které se zopakovaly, byly: **kadeřník/kadeřnice, cukrář/cukrářka, zedník, automechanik a truhlář**.

7. Chtěl/a bych pracovat jako?

S přihlédnutím k vyhodnocení předchozí otázky, kdy nejčastějším studovaným oborem je kuchař/číšník, se dalo očekávat, že nejčastější odpovědí na tuto otázku je **kuchař/ka** (v méně případech pak **číšník/servírka**). Zmíněných zaměstnání byla celá řada, ale mezi ty, které se opakovaly, patří ještě tyto: **sociální pracovník/pracovnice, prodavač/ka, kadeřník/kadeřnice**.

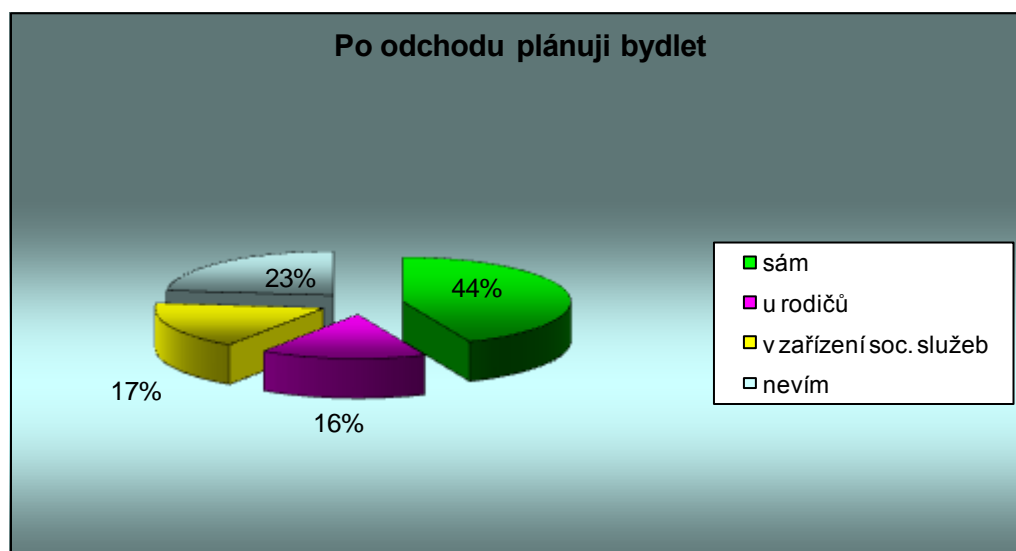
8. Kdo ti nejvíce pomáhá s přípravou na samostatný život?

Obrázek 6: Kdo nejvíce pomáhá s přípravou na samostatný život

Podle tohoto grafu je opravdu jasné, že **vychovatel v DD** je velice důležitým člověkem pro život dítěte žijícího v dětském domově a pro jeho přípravu na samostatný život. Velkým překvapením pro mě ovšem bylo to, že možnost učitel/ka nebyla zmíněna ani jednou.

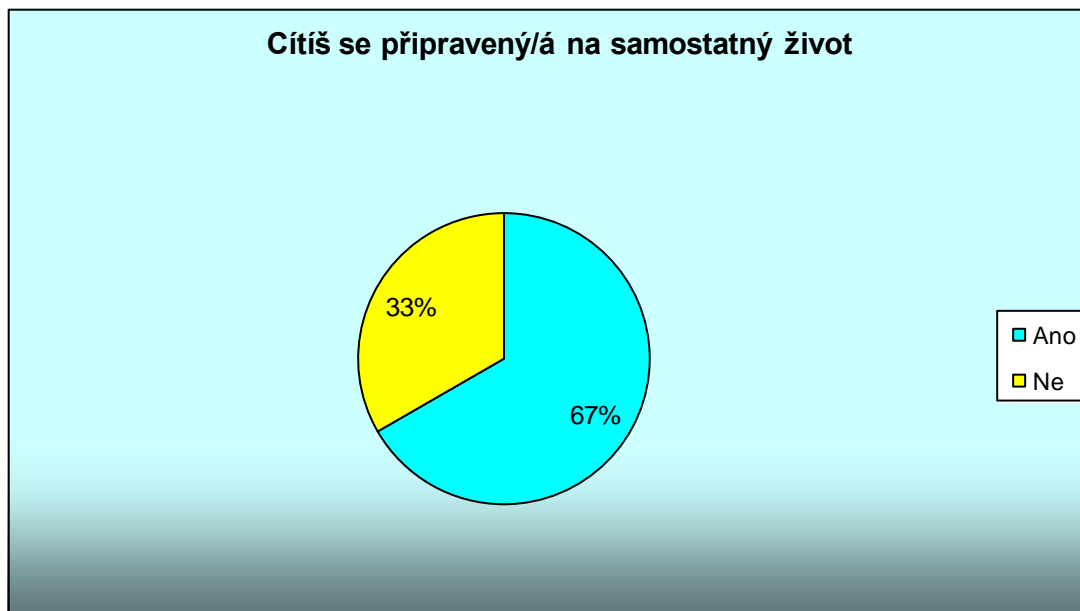
9. Po odchodu z DD plánují bydlet?

Obrázek 7: Po odchodu z DD plánují bydlet...

Největší procento dotázaných odpovědělo, že po opuštění dětského domova plánují bydlet sami. Druhou nejčastější odpovědí, byla odpověď nevíím a možnosti u rodičů a v zařízení sociálních služeb vycházejí procentuálně téměř nastejno.

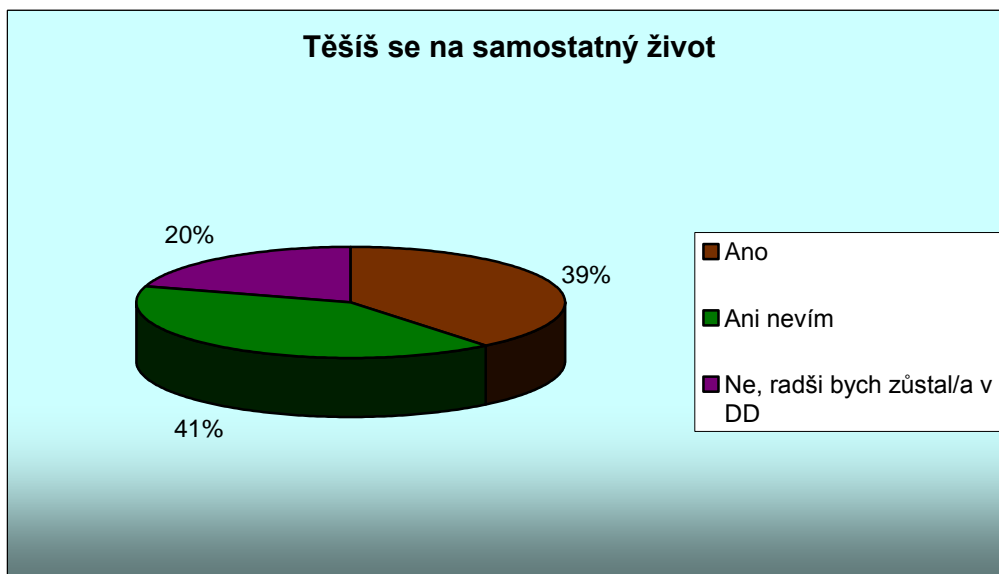
10. Cítíš se připravený na samostatný život?

Obrázek 8: Cítíš se připravený na samostatný život?

Celé 2/3 dotázaných odpovědělo, že se cítí připraveni na samostatný život. Ale je tu celá 1/3 dotázaných, která se na samostatný život připravena necítí. Bude velice zajímavé pozdější ověření hypotézy H_1 : „Přepokládám, že existuje souvislost mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života.“ – Kde jako druhá proměnná (závislá) jsou odpovědi na tuto otázku dotazníku.

11. Těšíš se na samostatný život?

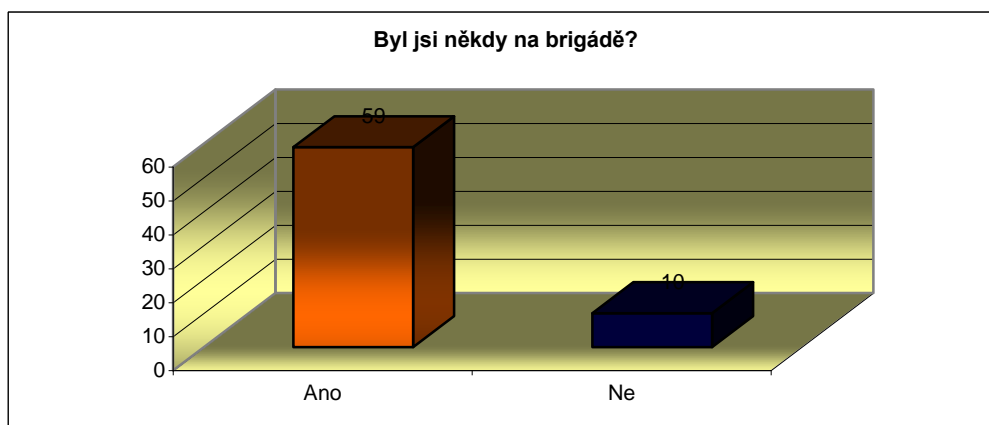

Obrázek 9: Těšíš se na samostatný život?

Tato otázka zjišťovala, jestli se "děti", které v blízké době opustí dětský domov, nebo děti, které v nedaleké době dětský domov opustili, těší na samostatný život. Z grafu vyplívá, že největší počet respondentů odpověděl Ani nevím, ale odpověď Ano, neměla počet odpovědí o moc nižší. 20% respondentů by nejraději zůstalo nadále v DD.

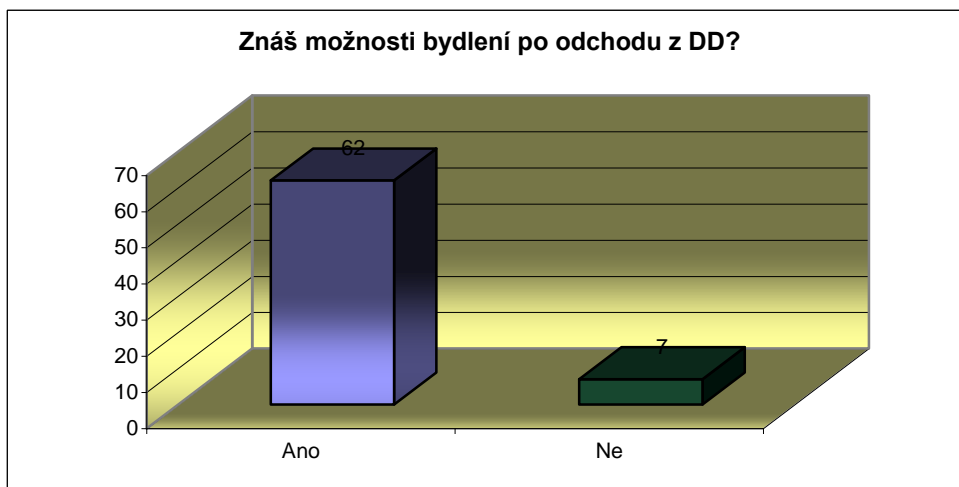
Opět bude velice zajímavé pozdější ověření tentokrát hypotézy H₂: „Předpokládám, že existuje souvislost mezi tím, zda je klient v DD v kontaktu se svoji biologickou rodinou a tím, zda se těší na samostatný život.“ – Kde jako druhá proměnná (závislá) jsou odpovědi na tuto otázku dotazníku.

12. Vydělal(a) jsi si někdy peníze pomocí brigády?

Obrázek 10: Byl jsi někdy na brigádě?

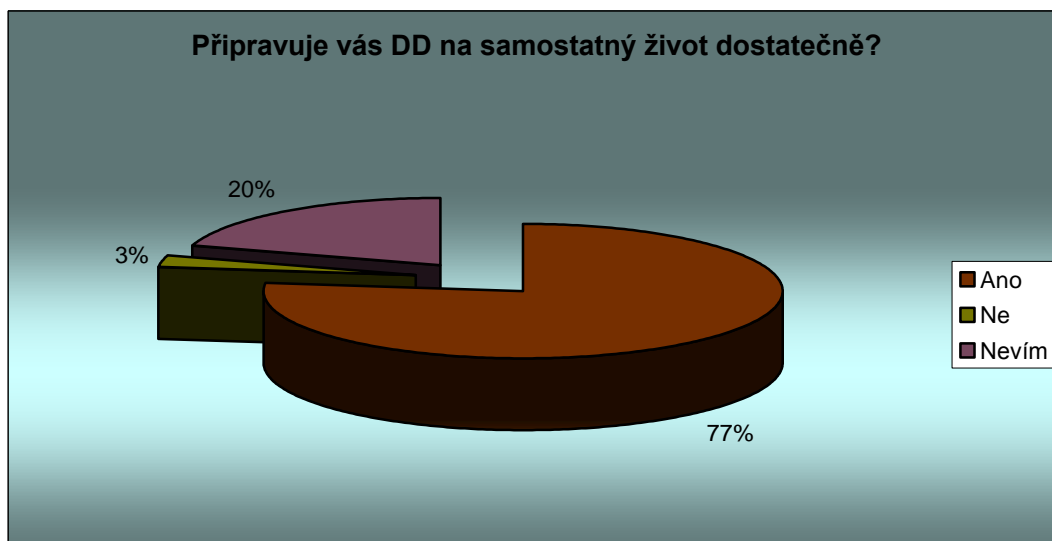
13. Znáš možnosti bydlení po odchodu z DD?

Obrázek 11: Znáš možnosti bydlení po odchodu z DD?

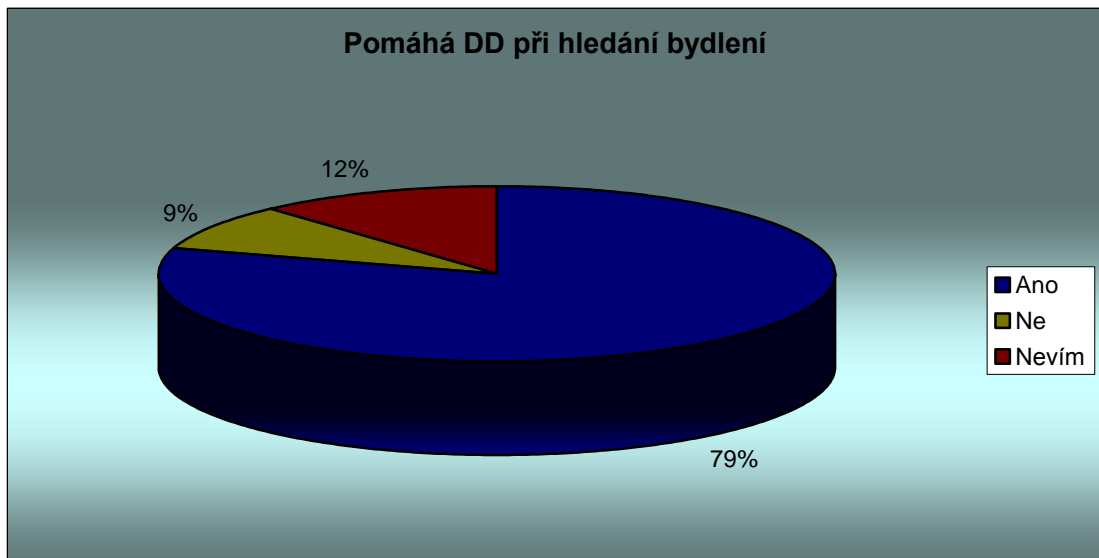
Tato otázka byla doplněna o otevřenou otázku, jaké zařízení respondenti v případě odpovědi Ano znají. Pokud u této otevřené otázky byla odpověď, což nebylo zdaleka ve všech případech, objevovaly se očekávané možnosti jako: **domy na půl cesty, azylové domy a startovací byty**.

14. Přípravuje vás DD na samostatný život dostatečně?

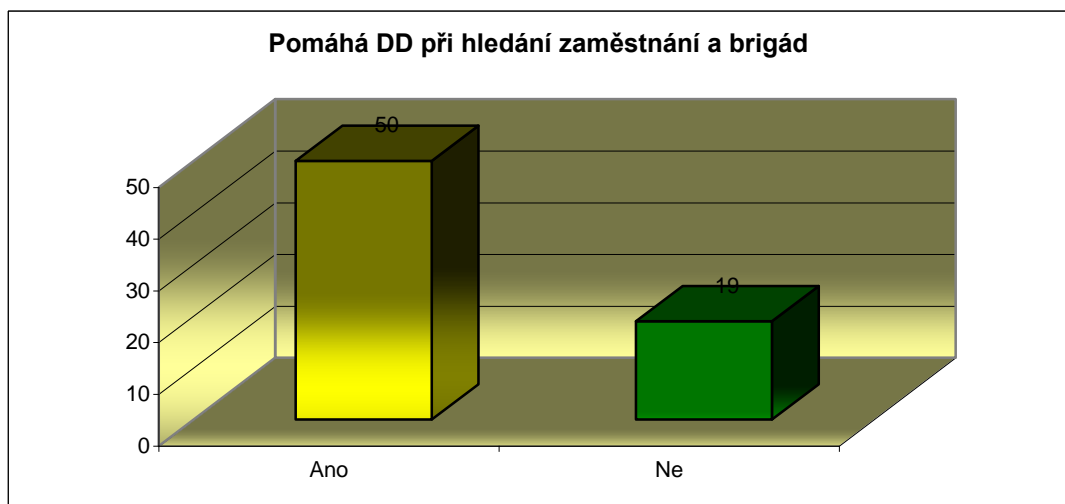
Obrázek 12: Přípravuje vás DD na samostatný život dostatečně?

Tento graf odhalil pozitivní informaci, a sice tu, že si více než 2/3 dotázaných dětí, jichž se bezprostředně týká odchod z DD, myslí, že je dětský domov připravuje na samostatný život dostatečně.

15. Pomáhá vám DD při hledání bydlení?

Obrázek 13: Pomáhá DD při hledání bydlení?

Na tomto grafu je jednoznačně vidět, že se dětský domov zapojuje do pomoci při zajišťování bydlení "dětem", které dětský domov opouští.

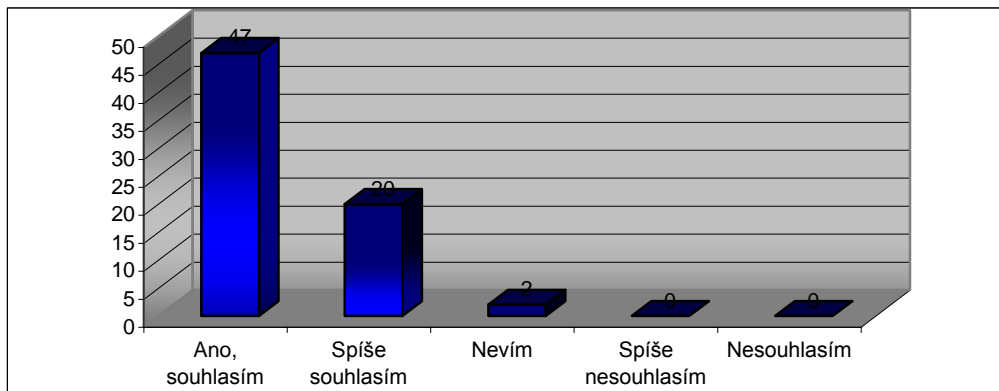
16. Pomáhá vám DD při hledání zaměstnání či brigád?

Obrázek 14: Pomáhá DD při hledání zaměstnání a brigád?

Stejně jako u minulé otázky, i z tohoto grafu vyplývá, že se dětský domov zapojuje v pomoci při zajišťování brigád a zaměstnání svým chovanců.

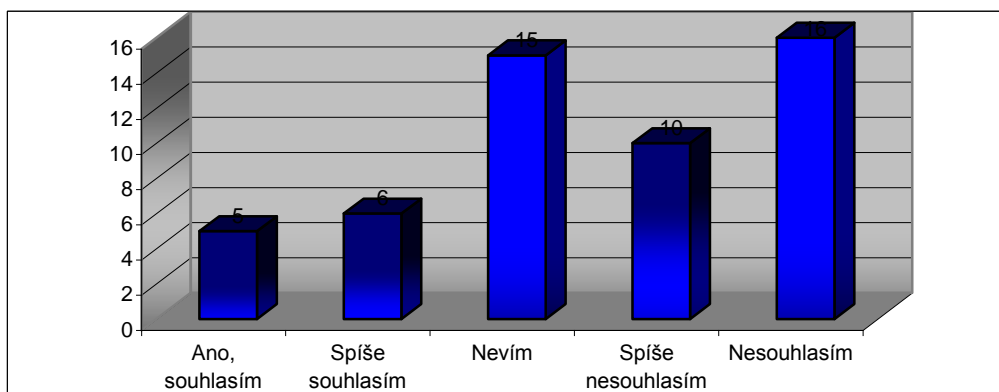
17. Na vstup do samostatného života...

... mě nejlépe připravuje vychovatel/ka DD

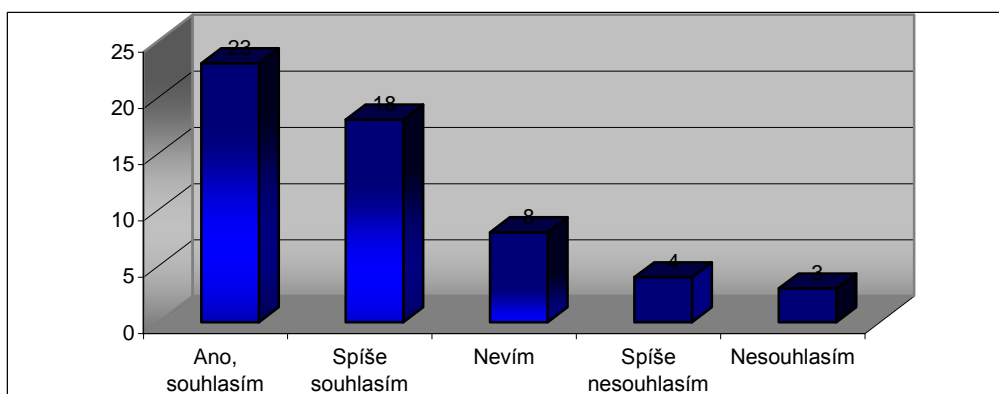
Obrázek 15: důležitost vychovatele/vychovatelky

... mě nejlépe připravuje můj/moje kamarád/ka

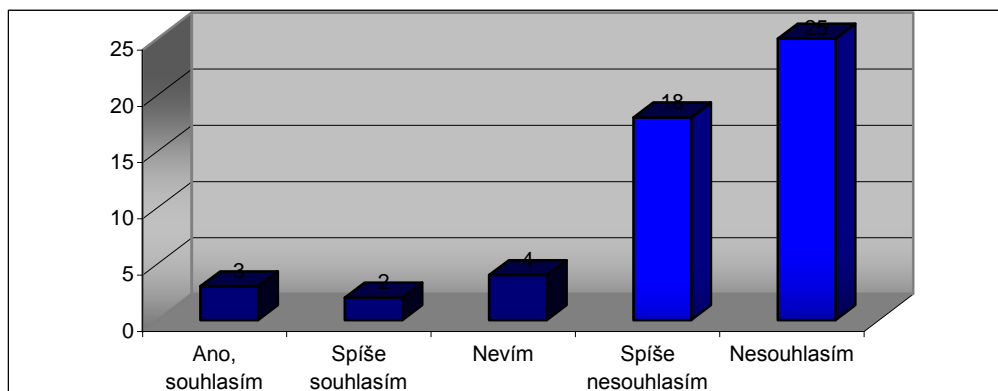
Obrázek 16: důležitost kamaráda/kamarádky

... se nejlépe připravuji sám

Obrázek 17: důležitost vlastní osoby

... mě nejlépe připravuje učitel/ka

Obrázek 18: důležitost učitele/učitelky

U této 17. otázky, která zjišťovala důležitost jednotlivých osob v přípravě na samostatný život, jsme si s respondenty taky ne vždy porozuměli. Zaškrtnuté vyjádření bylo ve všech 69 dotaznicích pouze u osoby vychovatele. Respondenti tím samozřejmě vyjádřili, o jak důležitou osobu tím jde, což potvrzuje i první graf této otázky. U ostatních grafů, kvůli již zmíněnému nepochopení, je tedy celková četnost odpovědí menší než 69, ale i tak jsou výsledné grafy zajímavé. Hlavně pak v případě grafu třetího, kde respondenti vyjádřili důležitost jejich vlastní osoby při přípravě na samostatný život. Čtvrtý graf jen potvrzuje výsledky 8. otázky dotazníku, tedy to, že osoba učitele/učitelky nehraje v přípravě na samostatný život klíčovou roli.

18. V následující tabulce zaškrtni, jak si se díky DD naučila následující činnosti

Tato otázka zkoumala, jak si odcházející “děti“ z dětských domovů osvojily v DD činnosti důležité pro samostatný život. Pro lepší zjištění osvojení si konkrétních činností jsem každý konkrétní graf doplnil o výpočet aritmetického průměru, kde se ve výpočtu používaly následující hodnoty:

1 – výborně

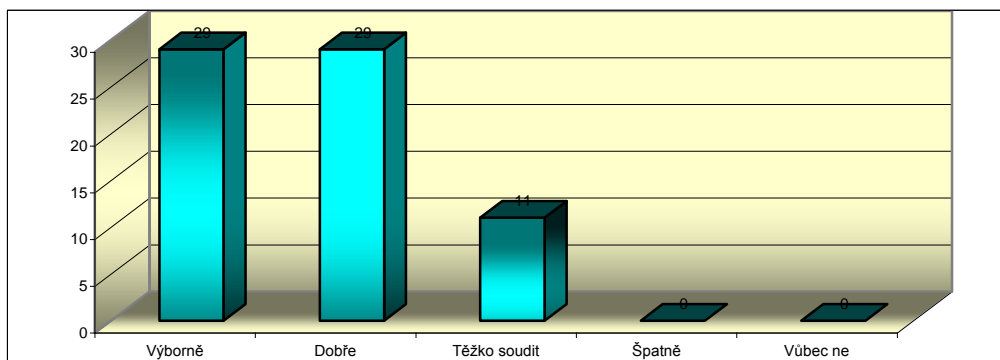
2 – dobře

3 – těžko soudit

4 – špatně

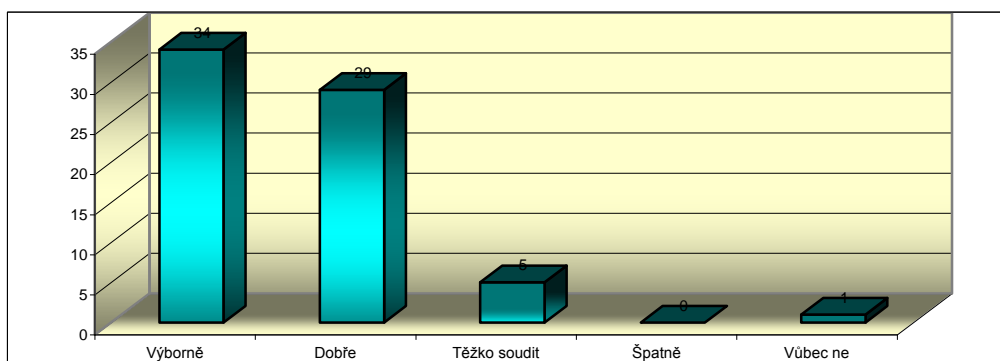
5 – vůbec ne

Výsledkem takovýchto aritmetických průměrů bude číslo, které bude ukazovat průměrnou měřenou hodnotu toho, jak si respondenti konkrétní činnosti osvojily.

Vaření:

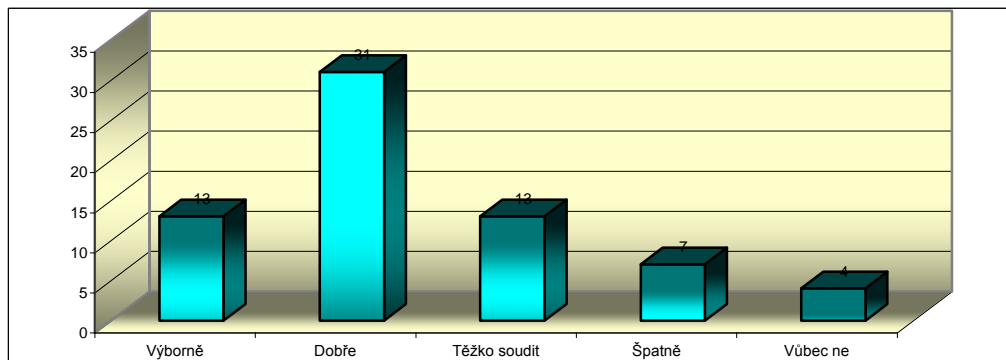
Obrázek 19: Vaření

Aritmetický průměr = $(29 \times 1 + 29 \times 2 + 11 \times 3 + 0 \times 4 + 0 \times 5) / 69 = (29 + 58 + 33) / 69 = 120 / 69 = 1,7 \rightarrow$ průměrná hodnota ukazuje, že se respondenti v DD naučili vaření ovládat velice dobře.

Praní, uklízení:

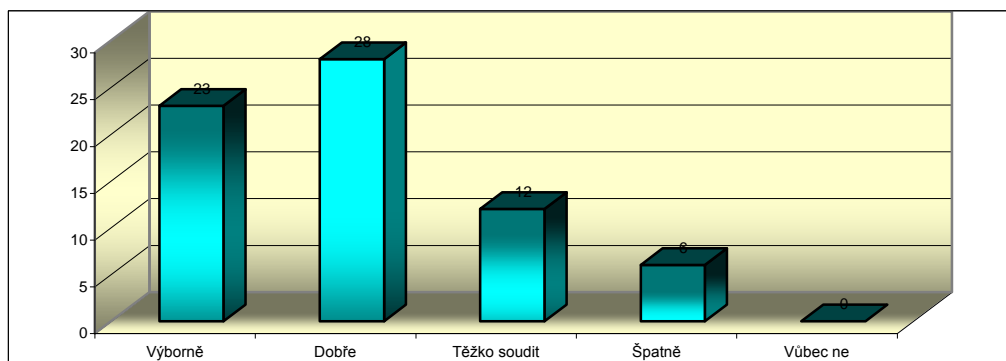
Obrázek 20: Praní, uklízení

AP = $(34 \times 1 + 29 \times 2 + 5 \times 3 + 0 \times 4 + 1 \times 5) / 69 = 112 / 69 = 1,6 \rightarrow$ hodnota ukazuje, že se respondenti v dětském domově naučili velice dobře uklízet a prát.

Administrativa, komunikace s úřady:

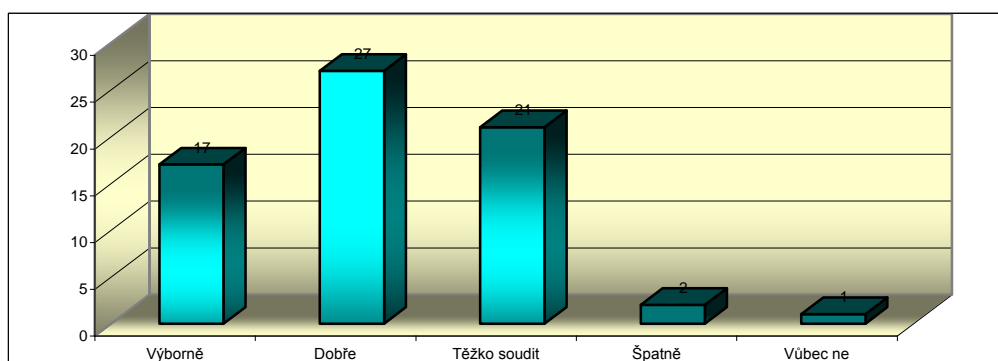
Obrázek 21: Administrativa, komunikace s úřady

$AP = (13 \times 1 + 31 \times 2 + 13 \times 3 + 7 \times 4 + 4 \times 5) / 68 = 2,4$ → tato naměřená hodnota se blíží téměř přesnému středu mezi vyjádřením dobře a těžko soudit, z čehož vyplývá, že administrativu a komunikaci s úřady si respondenti v dětském domově neosvojili příliš přesvědčivě.

Zacházení s penězi:

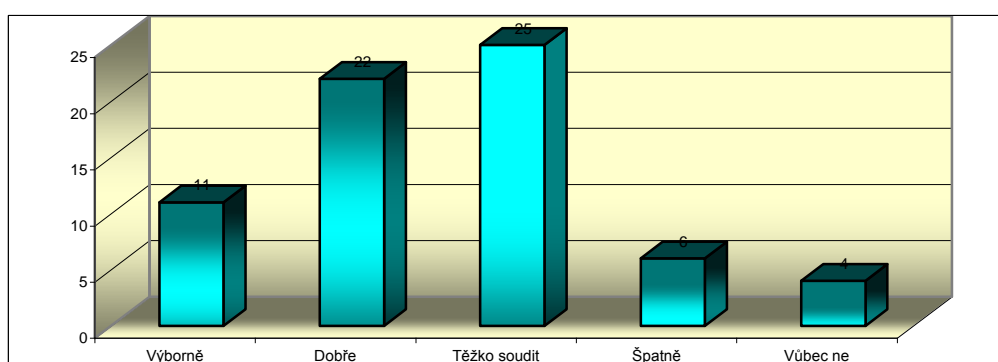
Obrázek 22: Zacházení s penězi

$AP = (23 \times 1 + 28 \times 2 + 12 \times 3 + 6 \times 4) / 69 = 2$ → tato hodnota nabízí jasné vyjádření, a to, že se respondenti naučili v dětském domově dobře zacházet s penězi.

Hledání brigád, zaměstnání:

Obrázek 23: Hledání brigád, zaměstnání

$AP = (17 \times 1 + 27 \times 2 + 21 \times 3 + 2 \times 4 + 1 \times 5) / 68 = 2,2$ → vypočítaná hodnota říká, že se respondenti v dětském domově naučili celkem dobře orientovat na trhu práce.

Hledání bydlení:

Obrázek 24: Hledání bydlení

$AP = (11 \times 1 + 22 \times 2 + 25 \times 3 + 6 \times 4 + 4 \times 5) / 68 = 2,6$ → tato hodnota už se spíše blíží vyjádření těžko soudit, jde tedy o činnost, kde sami respondenti nevědí, jak si tuto činnost osvojili.

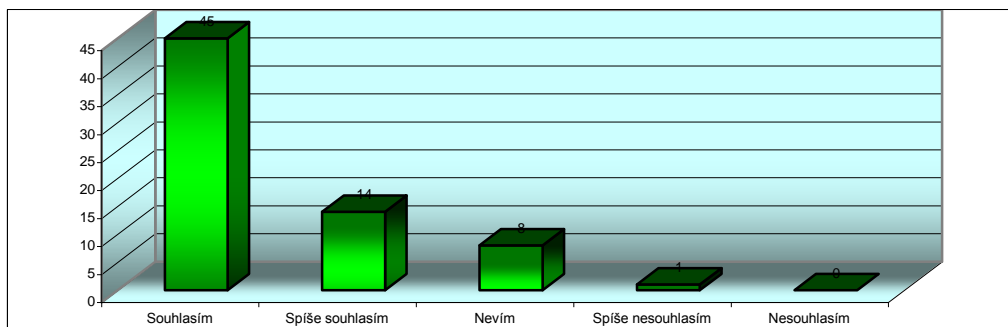
Z vyhodnocených grafů a aritmetických průměrů této otázky vyplívá, že z nabízených činností si respondenti v dětském domově nejlépe osvojili uklízení a praní a také si velmi dobře osvojili činnost vaření. Naopak činností, jejíž osvojování v dětském domově patří mezi problematické, je hledání bydlení a také administrativa a komunikace s úřady.

19. V následující tabulce zaškrtni, jak souhlasíš se zmíněnými výroky.

Vyhodnocení jednotlivých výroků pomocí grafů jsem opět doplnil vyhodnocením pomocí aritmetického průměru, jehož výsledek nám dá hodnotu výsledného průměrného hodnocení výroku. Hodnoty pro výpočet aritmetického průměru jsou:

1 – souhlasím, 2 – spíše souhlasím, 3 – Nevím, 4 – Spíše nesouhlasím, 5 – nesouhlasím

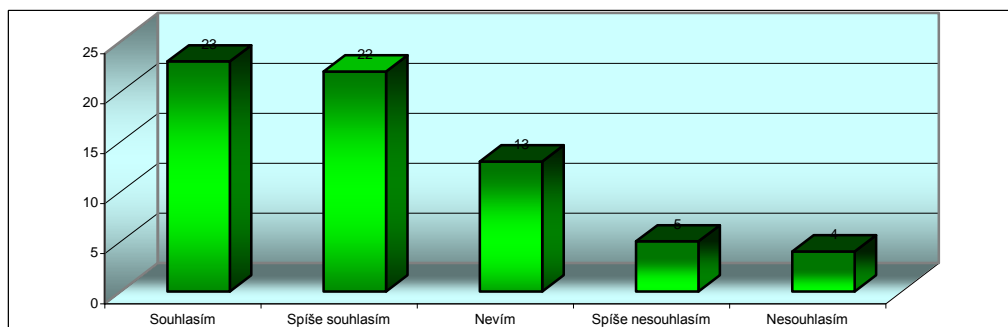
DD mě připravuje dobře pro vstup do samostatného života.

Obrázek 25: Hodnocení výroků 1

$AP = (45 \times 1 + 14 \times 2 + 8 \times 3 + 1 \times 4 + 0 \times 5) / 68 = 101 / 68 = 1,5 \rightarrow$ jde o hodnotu, která je přesně na pomezí mezi výroky souhlasím a spíše souhlasím. Dá se tedy říct, že respondenti s tímto výrokem vesměs souhlasí.

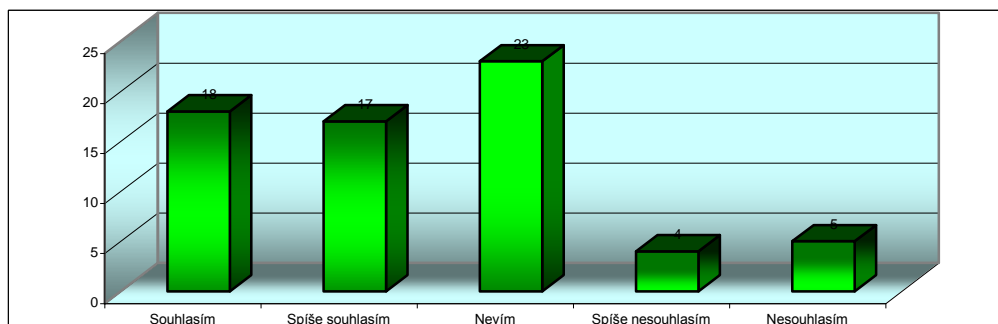
Cítím se připraven/á na vstup do samostatného života.

Obrázek 26: Hodnocení výroků 2

$AP = (23 \times 1 + 22 \times 2 + 13 \times 3 + 5 \times 4 + 4 \times 5) / 67 = 2,2 \rightarrow$ průměrné vyjádření určilo hodnotu, která vyjadřuje slabší tvrzení na tento výrok, spíše souhlasím.

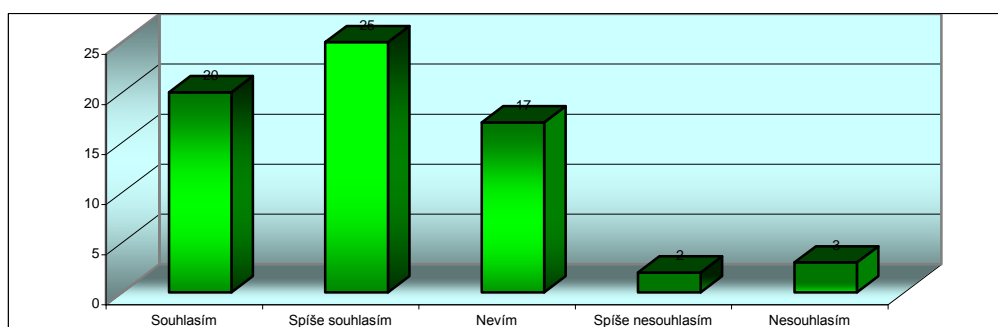
Po odchodu z DD bych si dokázal/a sám/sama najít bydlení.

Obrázek 27: Hodnocení výroků 3

$AP = (18 \times 1 + 17 \times 2 + 23 \times 3 + 4 \times 4 + 5 \times 5) / 67 = 2,4$ → tato hodnota odpovídá slabšímu tvrzení, spíše souhlasím.

Po odchodu z DD bych si dokázal/a sám/sama najít práci.

Obrázek 28: Hodnocení výroků 4

$AP = (20 \times 1 + 25 \times 2 + 17 \times 3 + 2 \times 4 + 3 \times 5) / 67 = 2,1$ → tato hodnota nabízí možnost tvrzení, že s tímto výrokem respondenti spíše souhlasí.

20. Co by si doplnil/a, nebo změnil/a v přípravě na samostatný život?

Na tuto otevřenou a zároveň poslední otázku respondenti příliš nereagovali. Odpověď se objevila pouze ve 23 dotaznících. Myslím si, že většina respondentů by nic na přípravě neměnila, proto ani na tuto otázku neodpovídala. Tomu ostatně nasvědčují i odpovědi, které se v dotaznících objevily. V 10 dotaznících byla odpověď **NIC**.

Dalšími odpověďmi, které se objevily, a stojí za zmínku, jsou:

„Chtěl bych více chodit na úřady a řešit situace kolem hledání bydlení, soc. dávek, zaměstnání.“

„Lepší postoj k práci (hledání).“

„Více možností s prací a brigád.“

„Doufám, že vše půjde tak, jak se budu snažit.“

„Ráda bych se více stýkala se svojí rodinou.“

„Já byl v podstatě spokojen.“

„Přála bych všem dětem v DD, aby měly možnost jako já – účastnit se projektu, který mě postavil na „vlastní nohy“ ještě během pobytu v DD. Mám jistotu, že se mohu poradit se svými vychovateli, požádat je o pomoc apod. Jinak jsem se musela o sebe starat sama – prádlo, ošacení, stravování, dojíždění do školy – dostala jsem peníze na měsíc a musela jsem se starat. Byla to tvrdá škola, ale bylo to to nejlepší, co se mi mohlo pro můj start do samostatného života přihodit.

Bohužel tento projekt v dubnu končí. Nebyl prodloužen. Je mi to líto, protože si myslím, že to byla prima věc, ale ty se bohužel nepodporují – na to nejsou peníze...“

„Nemám potřebu nic doplňovat. Domov mě připravuje do života daleko líp než by to dokázala vlastní rodina. Lidem, kteří se o mě léta starají, věřím a jsou mi blízcí. Bez DD by nabral můj život nejspíš špatný směr.“

Na závěr je potřeba zmínit i jednu ryze negativní odpověď, kterou je:

„Změnil bych úplně všechno.“

I tyto odpovědi naznačily, že činnosti jako komunikace s úřady, orientace na trhu práce a hledání vlastního bydlení jsou v přípravě na samostatný život po opuštění dětského domova důležité. Je tedy potřeba, aby se dětské domovy zaměřily na to, aby se osvojování těchto činností zlepšilo.

6.1 Zodpovězení výzkumných otázek a ověřování hypotéz

1. *Cítí se odcházející klienti DD připraveni na vstup do samostatného života?*

Odpověď na tuto výzkumnou otázku dává vyhodnocení a graf 10. otázky dotazníku a také vyhodnocení pomocí grafu a aritmetického průměru druhé části 19. otázky dotazníku. Z vyhodnocení 10. otázky je patrné, že celé 2/3 dotázaných, se cítí připraveni na vstup do samostatného života a 1/3 má pocit opačný. Z vyhodnocení 19. otázky lze napsat tvrzení, že odcházející klienti DD **spíše souhlasí** s tvrzením: Cítím se připraven/á na vstup do samostatného života.

2. *Která osoba připravuje nejlépe klienty odcházejí z DD na samostatný život?*

Odpověď na tuto výzkumnou otázku poskytuje vyhodnocení a grafy otázek z dotazníku č. 8 a č. 17. Z obou otázek jasně vyplívá, že nejdůležitější osobou, která připravuje děti z dětských domovů na vstup do samostatného života je **vychovatel/ka**. Z vyhodnocení otázky dotazníku č. 17 také vyplívá, že se na samostatný život připravují dobře i samy respondenti.

3. *Jak si odcházející klienti DD osvojili v zařízení činnosti důležité pro samostatný život?*

Odpověď na tuto výzkumnou otázku nabízí vyhodnocení pomocí grafů a aritmetických průměrů u otázky dotazníku č. 18, z čehož vyplívá, že z nabízených činností si respondenti v dětském domově nejlépe osvojili uklízení a praní a také si velmi dobře osvojili činnost vaření. Naopak činností, jejíž osvojování v dětském domově patří mezi problematické, je hledání bydlení a také administrativa a komunikace s úřady.

4. *Těší se klienti odcházející z DD na samostatný život?*

Vyhodnocení a graf otázky dotazníku č. 11, který poskytuje odpověď na tuto výzkumnou otázku, ukazuje, že 41% dotázaných ani neví, zda se na samostatný život těší. Ale pokud budeme sledovat pouze odpovědi Ano a Ne, odpověď Ano, která byla ve 39% případech vyčnívá nad 20% případů odpovědi Ne.

5. *Existuje souvislost mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života?*

Pro vyhodnocení této výzkumné otázky (jelikož jde o vztahový problém) jsem využil **test nezávislosti pro kontingenční tabulku**. Nejdříve je potřeba sestavit kontingenční

tabulku (tab. 1). Do kontingenční tabulky zanášíme pozorované četnosti P a k nim do závorcky očekávané četnosti (O). Očekávanou četnost pro každé políčko tabulky získáme vynásobením marginálních (okrajových) četností (jde o čísla uváděná vpravo od tabulky a pod tabulkou – součty četností v řádcích a sloupcích tabulky) příslušného pole a následným vydělením tohoto součinu celkovou četností.

Pro tuto výzkumnou otázku byly zaneseny do kontingenční tabulky odpovědi na otázky dotazníku č.2 a č.10.

	ANO	NE	Součet
a) 1 - 5 let	9 (10)	6 (5)	15
b) 6 - 10 let	18 (18,67)	10 (9,33)	28
c) 11 - 15 let	11 (10,67)	5 (5,33)	16
d) více	8 (6,67)	2 (3,33)	10
Součet	46	23	69

Tab. 1: Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č.5

Samotný test nezávislosti chí-kvadrát začíná formulováním nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : „Mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života neexistuje souvislost.“

H_A : „Mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života existuje souvislost.“

Pro samostatný výpočet je potřeba vypočítat pro všech osm polí kontingenční tabulky hodnotu podle vzorce $(P - O)^2/O$. Součet těchto hodnot nám dá hodnotu X^2 . Dále je potřeba vypočítat počet stupňů volnosti testovaného kritéria, které se vypočítá podle vzorce $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$, kde r je počet řádků a s počet sloupců tabulky (respektive počet možností odpovědí příslušných otázek). Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 najdu ve statistických tabulkách kritickou hodnotu, kterou následně srovnám s výpočtem X^2 . Jestliže je vypočítaná hodnota menší než hodnota kritická, přijímáme **nulovou hypotézu**. V opačném případě, nebo v případě rovnosti, přijímáme **hypotézu alternativní**.

$$X^2 = 0,1 + 0,1 + 0,024 + 0,048 + 0,01 + 0,02 + 0,265 + 0,53 = \mathbf{1,097}$$

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1) = (4 - 1) \cdot (2 - 1) = 3$$

Poté jsem zjistil v tabulkách kritickou hodnotu testového kritéria $X^2_{0,05}(3) = 7,815$.

Jelikož je kritická hodnota vyšší, než vypočtená hodnota, přijímáme nulovou hypotézu.

Odpověď na tuto výzkumnou otázku tedy zní: **Mezi délkou pobytu v DD a připraveností na vstup do samostatného života neexistuje souvislost.**

6. Existuje souvislost mezi tím, jestli je klient z DD v kontaktu se svojí biologickou rodinou a tím, jestli se těší na samostatný život?

Jelikož jde o vztahový výzkumný problém, opět využiji k zodpovězení této výzkumné otázky **test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.**

Pro tuto výzkumnou otázku byly zaneseny do kontingenční tabulky odpovědi na otázky dotazníku **č.4 a č.11.**

	Ano	Ani nevím	Ne, radši bych zůstal/a v DD	Součet
a) Ano	24 (21,1)	18 (20,35)	10 (10,55)	52
b) Ne	4 (6,9)	9 (6,65)	4 (3,45)	17
Součet	28	27	14	69

Tab. 2: Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č.6

H_0 : „Mezi tím, zda je klient v DD v kontaktu se svojí biologickou rodinou a tím, zda se těší na samostatný život, neexistuje souvislost.“

H_A : „Mezi tím, zda je klient v DD v kontaktu se svojí biologickou rodinou a tím, zda se těší na samostatný život, existuje souvislost.“

X^2 = součet všech hodnot $(P - O)^2/O$ pro každé z šesti polí kontingenční tabulky.

$$X^2 = 0,4 + 0,27 + 0,03 + 1,22 + 0,83 + 0,09 = \mathbf{2,84}$$

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1) = (2 - 1) \cdot (3 - 1) = 2$$

$$X^2_{0,05}(2) = 5,991$$

Jelikož je kritická hodnota vyšší, než vypočítaná hodnota X^2 , přijímáme nulovou hypotézu. Odpověď na tuto výzkumnou otázku tedy zní: **Mezi tím, zda je klient v DD v kontaktu s rodinou a tím, zda se těší na samostatný život, neexistuje souvislost.**

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsem se zabýval připraveností dětí z dětských domovů na vstup do samostatného života. Teoretická část práce nastínila, jaké jsou prostředky dětského domova pro přípravu dětí na vstup do samostatného života. V první řadě je potřeba říct, že veškerá činnost v dětském domově by měla směřovat k tomu, vychovat takového člověka, který po opuštění takového zařízení nebude mít problém se zapojením do běžného života a stane se běžným občanem. Při tomto formování osobnosti patří mezi nejdůležitější osobnosti vychovatel dětského domova.

Cílem této práce bylo zjistit, zda se “děti“, které opouštějí dětský domov po ukončení přípravy na povolání, cítí na vstup do samostatného života připraveni. A také zjistit, zda je jejich vnímání připravenosti na vstup do samostatného života ovlivňováno délkou pobytu v dětském domově. Vyhodnocení výzkumného projektu této diplomové práce ukázalo, že se většina respondentů, kterých se bezprostředně týká odchod z dětského domova, cítí na samostatný život připravena. Výzkum také ukázal, že pocit, zda se odcházející klient dětského domova cítí na tento krok připravený, není ovlivňován tím, jakou dobu tento klient v dětském domově strávil.

Pro to, aby byl vstup klienta dětského domova do běžného života možný, je potřeba, aby si v dětském domově, kde strávil značnou část svého života, osvojil činnosti důležité pro samostatný život. Praktická část této diplomové práce ukázala, že činnostmi, které si děti v dětských domovech velice dobře osvojili, jsou vaření, praní a uklízení. Mezi činnostmi důležitými pro samostatný život, které si osvojili také dobře je zacházení s penězi. Ne tak přesvědčivými výsledky, i když ne špatnými, skončily činnosti jako administrativa a komunikace s úřady, hledání zaměstnání a hledání bydlení.

Jak v této práci již několikrát zaznělo, jednou z nejdůležitějších osob v přípravě dítěte z dětského domova na vstup do samostatného života je vychovatel. Toto tvrzení potvrdily jednoznačně i výsledky výzkumu této diplomové práce. Respondenti jasně vyjádřili, že vychovatel je tou osobou, která jim v přípravě na samostatný život nejvíce pomáhá. Posledním z dílčích cílů bylo zjistit, zda se “děti“, kterých se bezprostředně týká odchod ze zařízení, těší na samostatný život. Výsledky výzkumu ukázaly, že největší část respondentů neví, zda se na samostatný život těší. Dalo by se očekávat, že se děti, jež jsou během poby-

tu v dětském domově v kontaktu se svoji biologickou rodinou, budou na odchod z DD těšit. Výsledky výzkumu ale ukázaly, že souvislost mezi těmito dvěma jevy neexistuje.

Tato práce by se tedy dala zakončit tvrzením, že se “děti“ z dětských domovů, které opouštějí toto zařízení po ukončení přípravy na povolání, cítí připraveni na vstup do samostatného života. Výzkum této práce ovšem ukázal, že je zde možnost ze strany dětských domovů, jak pocit dobré připravenosti na samostatný život posílit. Jde především o zlepšení působení na klienta v takových oblastech, které povedou ke zlepšení osvojování si činností, jakými jsou administrativa a komunikace s úřady, orientace na trhu práce a problematika hledání vlastního bydlení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALVÍN, Jaroslav, 1997. *Romové a dětské domovy*. Ústí nad Labem: Hnutí R. ISBN 80-902149-4-0.

ČESKO, 2002. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 48, s. 2978 - 2991. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>

ČESKO, 2004. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 190, s. 10333 - 10345. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/predpisy1/sb190-04.pdf>

ČESKO, 2006. Vyhláška č. 438 ze dne 30. srpna 2006, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. částka 142, s. 6073 - 6079. ISSN 1211-1244. Dostupné z: http://aplikace.msmt.cz/PDF/PKsb142_06.pdf

GULÁŠ, Michal, 2010. Základné rozdiely v životných podmienkach medzi deťmi vyrastajúcimi v detských domovoch a deťmi žijúcimi v primárnych rodinách. *Vychovávateľ*. roč. 58, č. 7. ISSN 0139-6919.

HRDLÍČKOVÁ, Vlasta a Jiřina PÁVKOVÁ, 1987. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. Praha.

KRAUSOVÁ, Lucie a Věra NOVOTNÁ, 2006. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: ASPI. ISBN 80-7357-214-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina, 2008. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.

POPELA, Libor, 2003. *Dům na půli cesty* [online]. 5.12.2003 [cit. 2012-04-08].

ŘEZNÍČEK, Tomáš, 2008. Co ovlivňuje úspěšnost dětí po odchodu z dětského domova. *Učitelské noviny* [online]. č. 6 [cit. 2012-03-14]. ISSN 0139-5718. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=874&PHPSESSID=0f25f5ca140cecb2f5e2a53fa17d088d>

SEKERA, Ondřej, 2009. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-728-1.

SZABOVÁ, Eva, 2011. Ako vnímajú bývalí klienti detských domovov svoju pripravenosť na reálny život. *Vychovávateľ*. roč. 59, 3-4, s. 25-31. ISSN 0139-6919.

ŠÍPOŠOVÁ, Iveta, 2008. Detský domov nie je ozajstný domov. *Vychovávateľ*. roč. 56, č. 8, s. 30-31. ISSN 0139-6919.

VAŠTATKOVÁ, Jana, Pavla VYHNÁLKOVÁ a Pavla BUREŠOVÁ, 2008. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-013-4.

VAŠUTOVÁ cit. podle SEKERA, Ondřej, 2009. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-728-1.

VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ, 2008. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1770-8.

ZEMAN, Petr, 2009. *Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy*. Praha: Kufř. ISBN 978-80-7338-081-6.

Krok do života 1. *Evropský sociální fond v ČR* [online]. 22. červenec 2010 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/projekty/krok-do-zivota-1>

Dětský domov Aš: Charakteristika domova. *Dětský domov Aš* [online]. 18. ledna 2012 11:48:51 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.detskydomov-as.cz/dd/char.html>

Rodina Online - o rodičích, dětech a jak být spolu... POPELA, Libor. *Dům na půli cesty* [online]. 5.12.2003 [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/>

Dejme dětem šanci [online]. 2011 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.dejmedetemsanci.cz/>

Spolu dětem o.p.s. [online]. 2010 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.spoludetem.cz/>

Startovné do života. *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových* [online]. 2008 [cit. 2012-04-09]. Dostupné z: <http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty-a-nadacni-prispevky/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>

Zajištění vybraných sociálních služeb na území Jihomoravského kraje. *Zajištění vybraných sociálních služeb na území Jihomoravského kraje* [online]. [cit. 2012-04-02]. Dostupné z: <http://www.socialnisluzby-ipjmk.cz/Folders/368-1-Domy+na+pul+cesty+.aspx>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DD Dětský domov

AP Aritmetický průměr

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 29: Věkové složení

Obrázek 30: Délka pobytu v DD

Obrázek 31: Kontakt s rodinou

Obrázek 32: Dosažené vzdělání

Obrázek 33: Studium x zaměstnání

Obrázek 34: Kdo nejvíce pomáhá s přípravou na samostatný život

Obrázek 35: Po odchodu z DD plánují bydlet...

Obrázek 36: Cítíš se připravený na samostatný život?

Obrázek 37: Těšíš se na samostatný život?

Obrázek 38: Byl jsi někdy na brigádě?

Obrázek 39: Znáš možnosti bydlení po odchodu z DD?

Obrázek 40: Připravuje vás DD na samostatný život dostatečně?

Obrázek 41: Pomáhá DD při hledání bydlení?

Obrázek 42: Pomáhá DD při hledání zaměstnání a brigád?

Obrázek 43: důležitost vychovatele/vychovatelky

Obrázek 44: důležitost kamaráda/kamarádky

Obrázek 45: důležitost vlastní osoby

Obrázek 46: důležitost učitele/učitelky

Obrázek 47: Vaření

Obrázek 48: Praní, uklízení

Obrázek 49: Administrativa, komunikace s úřady

Obrázek 50: Zacházení s penězi

Obrázek 51: Hledání brigád, zaměstnání

Obrázek 52: Hledání bydlení

Obrázek 53: Hodnocení výroků 1

Obrázek 54: Hodnocení výroků 2

Obrázek 55: Hodnocení výroků 3

Obrázek 56: Hodnocení výroků 4

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č.5

Tab. 2: Kontingenční tabulka k výzkumné otázce č.6

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den,

dostává se ti do rukou dotazník, který bude sloužit ke zpracování praktické části mé diplomové práce. Jmenuji se Aleš Mrkvička a jsem studentem fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

Dotazník je anonymní.

1. Je mi let

2. Jak dlouho jsi (byl) v dětském domově?

- a) 1-5 let
- b) 6-10 let
- c) 11-15 let
- d) více

3. Znáš důvod tvého umístění do DD?

.....

4. Jsi v kontaktu se svoji rodinou?

- a) ANO
- b) NE

5. Dosažené vzdělání

- a) základní
- b) středoškolské
- c) středoškolské s maturitou Chceš pokračovat ve studování na VŠ?
 - 1. Ano
 - 2. Ne

6. Momentálně:

- a) studuji co?
- b) pracuji jako?

7. Chtěl/a bych pracovat jako?

.....

8. Kdo ti nejvíce pomáhá s přípravou na samostatný život?

- a) vychovatel(ka) v DD
- b) kamarád(ka)
- c) učitel(ka)
- d) sociální pedagog
- e) někdo jiný
uved'

9. Po odchodu z DD plánuji bydlet?

- a) sám
- b) u rodičů
- c) v zařízení soc. služeb (domy na půl cesty, azylové domy,...)
- d) nevím

10. Cítíš se připravený/á na samostatný život?

- a) Ano
- b) Ne

11. Těšíš se na samostatný život?

- a) Ano
- b) Ani nevím
- c) Ne, radši bych zůstal/a v DD

12. Vydělal(a) jsi si někdy peníze pomocí brigády?

- a) Ano
- b) Ne

13. Znáš možnosti bydlení po odchodu z DD?

- a) Ano jaké.....
- b) Ne

14. Připravuje vás DD na samostatný život dostatečně?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

15. Pomáhá vám DD při hledání bydlení?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Neví

16. Pomáhá vám DD při hledání zaměstnání či brigád?

- a) Ano
- b) Ne

17. Na vstup do samostatného života...

	Ano, souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Ne, nesouhlasím
Mě nejlépe připravuje vychovatel/ka DD					
Mě nejlépe připravuje můj/moje kamarád/ka					
Se nejlépe připravuji sám					
Mě nejlépe připravuje učitel(ka)					

18. V následující tabulce zaškrtni, jak si se díky DD naučila následující činnosti...

	Výborně	Dobře	Těžko soudit	Špatně	Vůbec ne
Vaření					
Praní, uklízení					
Administrativa, komunikace s úřady					
Zacházení s penězi					
Hledání brigád, zaměstnání					
Hledání bydlení					
A jiné...					

19. V následující tabulce zaškrtni, jak souhlasíš se zmíněnými výroky.

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím
DD mě připravuje dobře pro vstup do samostatného života.					
Cítím se připraven/á na vstup do samostatného života.					
Po odchodu z DD bych si dokázal/a sám/sama najít bydlení.					
Po odchodu z DD bych si dokázal/a sám/sama najít práci.					

20. Co by si doplnil/a, nebo změnil/a v přípravě na samostatný život?

